

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ÇOCUKLARIN ALGILADIKLARI ANNE BABA
TUTUMLARI İLE SALDIRGANLIK DAVRANIŞLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Semra Sezer YAĞCI

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Erhan ALABAY**

İSTANBUL, Mayıs 2019

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ÇOCUKLARIN ALGILADIKLARI ANNE BABA
TUTUMLARI İLE SALDIRGANLIK DAVRANIŞLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Semra Sezer YAĞCI

164004009

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Erhan ALABAY**

İSTANBUL, Mayıs 2019

**YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI**

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı

: Serme Seder Yaşcı

Öğrenci No

: 164004003

Anabilim/Bilim Dalı

: Çocuk gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Savunma Tarihi

: 29/05/2019

Danışman

: Dr. Öğr. Üyesi Elhan ALABAY

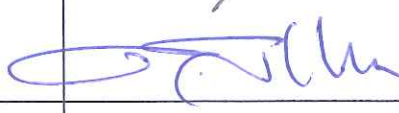

Tez Savunma Saati

: 12:00

Tez Konusu

: Çocukların dijitalleştireci çevre - beşerî tutumları ile siber güvenlik davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi.

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 33.Maddesi uyarınca yapılmış, soruların sorularına alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL'Ü 'ne OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
Prof. Dr. Ayda ŞAHMURAOĞLU		Kabul
Dr. Öğr. Üyesi Elhan ALABAY		KABUL
Dr. Öğr. Üyesi Güldele AYBAS		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)

Basarıya destekliyoruz!

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Ayrıca bununla beraber katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile algılanan anne-baba tutumları ve çocukların saldırganlık düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın evrenini, 2018 yılında Van ili İpekyolu ilçesinde bulunan 9-13 yaşları arasındaki ortaokula giden çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, bu evrende rastgele örnekleme yöntemine ve gönüllülük esasına uygun olarak seçilen 186 kız ve 204 erkek olmak üzere 390 çocuktan oluşmaktadır. Araştırmada verileri aracı olarak, Kişisel Bilgi Formu, Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği ve Anne-Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Kullanılan ölçme aracıyla elde edilen veriler, alt amaçlara uygun istatistiksel tekniklerle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlara bakıldığında, araştırmanın temel amacı çerçevesinde yapılan incelemelere göre çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Sosyo-demografik özellikler açısından bakıldığında ise şu sonuçlar elde edilmiştir: Cinsiyete göre saldırganlık değişmemektedir. İlk çocuklarda saldırganlık düzeyleri daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kontrol denetleme alt boyutu açısından birey sayısı ile çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ters ilişkilidir. Annesinin öğrenim düzeyi yüksek olan çocuklar, kabul ilgi anne-baba tutumunu daha çok algılamaktadır. Annesinin öğrenim düzeyi düşük olan çocuklar, psikolojik özerklik anne-baba tutumunu daha çok algılamaktadır. Babalarının öğrenim düzeyi düşük olan çocuklar ise, kontrol denetleme anne-baba tutumunu daha çok algılamaktadır. Ailesinin ekonomik durumu düşük olan çocukların, saldırganlık tutumları daha yüksek olmaktadır. Çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne ve babalarının çalışma durumu arasında ters yönlü negatif ilişki vardır. Ebeveynleri çalışmayan çocukların saldırganlık düzeyleri daha düşüktür.

Anahtar Kelimeler: Algılanan Anne-Baba Tutumu, Saldırganlık, Çocukluk.

ABSTRACT

The Investigation of the Relationship Between Parents' Attitudes and Aggressive Behaviors of Children,

The aim of this study is to investigate the relationship between perceived parental attitudes and aggressive behaviors of children. In addition, the relationship between socio-demographic characteristics and perceived parental attitudes and children's level of aggression were investigated. The universe of the study consists of secondary school students aged between 9-13, Van in 2018. The sample of the research consists of 390 children in total, including 186 girls and 204 boys, who were selected in accordance with the random sampling method and volunteerism in this universe. Personal Information Form, Aggression Scale for Children and Parenting Attitude Scale were used to collect data. The data obtained by the measurement tool were analyzed with statistical techniques appropriate for sub-objectives. According to the results of the study, it is found that there was no significant relationship between the perceived parental attitudes and aggression levels according to the investigations carried out within the framework of the main purpose of the study. Considering socio-demographic fetures, the results are as follows: Agression doesn't change according to gender. The level of aggression was found to be higher in firstborns. The number of individuals in terms of control sub-dimension and the perceived parental attitudes of children are inversely related. Children whose mother has a high level of education, perceive the interest of the parents to accept the interest. Children whose mother's education level is low, perceives psychological autonomy parental attitude. Children whose fathers have a low level of education perceive control-checking parental attitudes. Children with low economic conditions have more aggressive attitudes. There is an inverse negative correlation between the level of aggression of children and the employment status of their parents. Children whose parents do not work have lower levels of aggression.

Keywords: Perceivet Parental Attitudes, Aggresiveness, Childhood.

ÖNSÖZ

Öncelikle araştırmamın her aşamasında bana destek olan, bana güvenen, düşüncelerime yeni fikirler katarak araştırmam sürecinde bana farklı bakış açıları kazandıran, titiz değerlendirmeleri ve yapıcı önerileriyle her zaman beni cesaretlendiren çok değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erhan ALABAY'a akademik yaşamım ve araştırma sürecim boyunca göstermiş olduğu ilgisi ve desteği için çok teşekkür ederim.

Yaptıkları fedakarlıklarla bana her konuda destek veren ve her zaman yanımda olduklarını bana hissettiren canım eşim Nurkan YAĞCI, kızlarım Nazlı ve Elif YAĞCI'ya sonsuz teşekkür ederim. Tezimin tamamlanmasıyla birlikte hepimizin ne kadar katkıda bulunduğunu görüyor bunun için minnetle teşekkür ediyorum.

Semra Sezer YAĞCI

Mayıs, 2019

BEYAN

Bu çalışmanın, kendi tez çalışmam olduğunu, tezde kullanılan bilgileri etik kurallar içinde elde ettiğimi, daha önce üretilmiş olan ve yararlandığım bütün bilgi, fikir ve yorumları akademik kurallar içinde kullandığım ve kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Semra Sezer YAĞCI

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
BEYAN	iv
TABLolar LİSTESİ	ix
1.GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Araştırmanın Önemi.....	5
1.3. Problem Cümlesi.....	6
1.3.1. Alt Problemler	6
1.4. Sayıtlılar	7
1.5. Sınırlılıklar	7
2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR	9
2.1. Anne-Baba Tutumu	9
2.1.1. Anne-Babanın ve Aile Ortamının Çocuğa Etkileri	9
2.1.2. Anne-Baba Tutumlarının Kuramsal Çerçevde Sınıflandırılması	10
2.1.2.1. Demokratik Anne-Baba Tutumu	10
2.1.2.2. Baskıcı ve Otoriter Anne-Baba Tutumu.....	11
2.1.2.3. Aşırı Hoşgörülü Anne-Baba Tutumu	13
2.1.2.4. Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci Anne-Baba Tutumu	13
2.1.2.5. İlgisiz Anne-Baba Tutumu	14
2.1.2.6. Tutarsız Anne-Baba Tutumu	15
2.2. Saldırganlık	15
2.2.1. Saldırganlık Türleri	16
2.2.1.1. Fiziksel Saldırganlık.....	17
2.2.1.2. Psikolojik ve Sözel Saldırganlık.....	17
2.2.1.3. Araçsal Saldırganlık	17
2.2.1.4. İlişkisel Saldırganlık.....	18
2.2.1.5. Pasif (Dolaylı) Saldırganlık.....	18

2.2.1.6.Öfke ve Düşmanlık Biçiminde Ortaya Çıkan Saldırganlık	18
2.2.1.7.Kendine Dönük Saldırganlık	19
2.2.1.9.Tepkisel Saldırganlık.....	19
2.2.1.10.Özgeci Saldırganlık ve İzin Verilmiş Saldırganlık.....	20
2.2.2.Saldırganlık Kuramları	20
2.2.2.1.Biyolojik Kuram.....	20
2.2.2.2.Psikanalitik Kuram	21
2.2.2.3.Etiyolojik Kuram	22
2.2.2.5.Engellenme-Saldırganlık Kuramı	23
2.2.2.6.Sosyal Öğrenme Kuramı	24
2.3.Anne-Baba Tutumu ve Saldırganlık.....	26
2.4. Konuyla İlgili Yapılmış Araştırmalar	28
2.4.1.Saldırganlık İle İlgili Yapılmış Araştırmalar.....	28
2.4.2. Anne-Baba Tutumları İle İlgili Yapılmış Araştırmalar	32
3. YÖNTEM VE GEREÇ.....	38
3.1.Araştırmanın Modeli	38
3.2.Evren ve Örneklem	38
Tablo 3.1.Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı	39
3.3.Verileri Toplama Araçları	40
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu	41
3.3.2.Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği.....	41
3.3.3. Saldırganlık Ölçeği:	43
3.4.Verilerin Toplanması	44
3.5. Verilerin Analizi.....	44
Tablo 3.2. Anne-baba tutumları alt ölçekleri ve saldırganlık ölçeği puanlarının aritmetik ortalama standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri	44
4.BULGULAR.....	46
4.1. Araştırmanın birinci alt problemi olan “Çocukların saldırganlık düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular.....	46

4.2. Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Çocukların cinsiyet bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular.....	47
4.3. Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Çocukların yaş bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular	48
4.4. Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Çocukların kardeş sayısı bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular.....	50
4.5. Araştırmanın beşinci alt problemi olan “Çocukların kaçınıcı çocuk oldukları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular	51
4.6. Araştırmanın altıncı alt problemi olan “Çocukların evdeki toplam birey sayısı bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular	52
4.7. Araştırmanın yedinci alt problemi olan “Çocukların anne ve/veya babalarının sağ olup olmama bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular	53
4.8. Araştırmanın sekizinci alt problemi olan “Çocukların anne ve babalarının öğrenim durumları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular	54
4.9. Araştırmanın dokuzuncu alt problemi olan “Çocukların ailelerinin ekonomik durumları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular	57
4.10. Araştırmanın onuncu alt problemi olan “Çocukların anne ve babalarının çalışma durumları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular	58
4.11. Araştırmanın onbirinci alt problemi olan “Çocukların anne ve/veya babalarından şiddet görme durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular	60
5.TARTIŞMA.....	62
6.KAYNAKLAR	74
7.EKLER	88
7.1.EK-1. Kişisel Bilgi Formu	88

7.2.EK-2. Anne-Baba Tutum Ölçeği.....	89
7.3.EK-3. Saldırganlık Ölçeği.....	90
7.4.EK-4. Ölçek İzinleri	91
7.5.EK-5. Etik Kurul Kararı	93
ÖZGEÇMİŞ	95

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı	39
Tablo 3.2. Anne-baba tutumları alt ölçekleri ve saldırganlık ölçeği puanlarının aritmetik ortalama standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri.....	44
Tablo 4.1. Çocukların saldırganlık düzeyleri, algıladıkları anne-baba tutumları alt ölçekleri puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma puan dağılımları	46
Tablo 4.2. Çocukların saldırganlık düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki	47
Tablo 4.3. Çocukların cinsiyet bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının bağımsız t testi ile karşılaştırılması.....	48
Tablo 4.4. Çocukların yaş bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması	49
Tablo 4.5. Çocukların kardeş sayısı bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması	50
Tablo 4.6. Çocukların kaçınıcı çocuk bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması	51
Tablo 4.7. Çocukların evdeki birey bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması	52
Tablo 4.8. Çocukların anne-babanın sağ olma durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının bağımsız t testi ile karşılaştırılması.....	53
Tablo 4.9. Çocukların anne öğrenim durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması.....	54
Tablo 4.10. Çocukların baba öğrenim durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması.....	56
Tablo 4.11. Çocukların aile ekonomik durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması.....	57
Tablo 4.12. Çocukların anne-baba çalışma durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması.....	59
Tablo 4.13. Çocukların şiddet görme durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının bağımsız t testi ile karşılaştırılması.....	60

1.GİRİŞ

Çocukluk döneminde temel bakım veren bireylerle sağlıklı bağların oluşturulması ve güven duygusunun eksik kalması neticesinde, çocuğun birden çok alanda kendisini başarılı hissetmediği ve yaşantılarını negatif yaşam tecrübeleri biçiminde edindiği gözlenmektedir. Bu nedenle, çocuğun yaşamında öncelikli olan ebeveyn ile geliştirdiği bağın sağlıklı olmaması, çocuğu depresyona sürükleyebilmektedir (1). Ebeveynleriyle güven temelli bir ilişki oluşturamayan çocuğun, bir taraftan negatif kişiliğin özelliklerini geliştirdiği, bir taraftan da kendiliğine ve etrafında yaşananlara dair algılarında hasarlar ortaya çıktığı gözlenmektedir (2).

Ebeveyn tutumlarıyla ilgili olarak çocuğun ebeveynlerinden gördüğü destek veya baskı çocuğun duygusallığını değişik şekillerde etkileyebilmektedir. Destekleyici ebeveynlerin çocuklarıyla baskıcı ebeveynlerin çocuklarının duygusal dönemlerindeki farklılıklar ise, aile ve akran ilişkilerinin ve akademik başarısının çocuğun hayatının bir çok kısmında kendisiyle alakalı pozitif veya negatif etkiler olarak açıklanmaktadır. Ailelerinden destek, alaka ve sevgi gören çocuklar, duygusallık yönünden mutlu, aktif, kendini ifade edebilme yetenekleri gelişmiş, ayrıca sosyal ilişkilerinde de güçlü bağ kurabilen bir kişi olarak yetişebilmektedir. Bu nedenle aile içinde baskı görerek büyüyen çocuklara baktığımızda ise, anne-babalarının tutumlarından etkilenip mutsuz, içe dönük çocuklar olarak yetişebilmekte, bunun neticesinde de kendisini açık bir şekilde ifade edememekte ve sosyal uyum sorunları yaşamaktadır (3). Dolayısıyla, anne ve babalarından baskı gören ve anne-babasının desteğini yeterli seviyede hissedemeyen çocuğun duygusal yapısının olumsuz biçimde farklılaşması neticesindeyse, çocuklarda değişik biçimdeki bunalımlar, depresif haller, umutsuzluk ve anksiyetenin yaşandığı gözlenmektedir (4). Gelişimsel süreçler içerisinde değerlendirildiğinde, çocuğun negatif tecrübelerinin, duygu ve hareketlerinin, algılanan ebeveyn tutumları ile direkt bir bağın olduğu yönünde veriler söz konusudur (5). Negatif ebeveyn tutumları çocukta özgüven eksikliğine sebep olabilmektedir (6). Özgüveni eksik olan çocukların ise, depresif tutumlar sergiledikleri, benimsedikleri başarısızlık neticesinde bugüne ve geleceğe yönelik umutsuz düşünceler geliştirdikleri gözlenmiştir. Buna ek olarak öğrenilmiş çaresizlik yaşadıkları da görülmektedir. Çocuğun olumsuz durumlar karşısında kendisini çaresiz hissetmesi ve

olaylara bakış açısında umut seviyesinin azalması, depresyonun ortaya çıktığının işaretidir (7).

“Saldırganlık (aggression), bir başka kişiye fiziksel ya da psikolojik zarar verme niyetiyle sözlü veya fiziksel davranışta bulunma” biçiminde ifade edilebilir. Saldırgan davranış, ilk başta bebeklikte gözlenir ve genellikle araçsaldır. Bebekler ilk başta nesnelere üzerinde çatışmayla alakalıdır ve sahip olmak istedikleri uyarıcıyı elde etme amacıyla başkalarına zarar vermeye çalışacaklardır. Bu durum, çocukların saldırganlık gereksinimlerini gidermelerine yardımcı olur. Sözel becerilerin ve grup oyunlarına ilgilerinin artması sonucunda da ağlamak ve intikam gibi daha dolaylı davranışların desteklenmesiyle direkt fiziksel saldırganlık azalır. Buradaki saldırganlık, bu yaşlarda gelişmeye başlayan ve ergenlikte de devam eden acımasız ve hasar verici oyunlardakilerden farklıdır (8).

İlköğretim dönemindeki çocuk, saldırganlık gibi kendini ve etrafındakilerini zor duruma sokan farklı negatif davranışları daha fazla yapmaktadır. Sınıftaki, evdeki ve oyun sahasındaki saldırgan davranışları öğretmenleri ve ebeveynleri için probleme dönüşmektedir. Saldırgan davranışları çocuğun tecrübe ettiği içsel çatışmalarının, engellemelerinin bir neticesi olarak gözlenebileceği gibi, çocuklardaki bu tarz hareketler, birbirlerini örnek almalarıyla da ortaya çıkabilmektedir (9).

Saldırganlığın kaynağına dair farklı varsayımlar, kuramlar mevcuttur. Bunlar kabaca iki gruba ayrılmaktadır. İlk grup içinde toplanan fikirler, saldırganlığın içgüdüsel ve dürtüsel niteliğini kabul eder. İkinci grup içindeki fikirler ise bilişsel özelliğini ve toplumsallığı kabul ederler. Diğer yönden bir ifadeyle, saldırganlık doğuştan gelen ya da sonradan edinilen bir güdü olarak iki farklı yaklaşım ile açıklanabilir (10).

İçgüdü kuramlarının en güçlü savunucusu Freud (1998) saldırganlığı, *“iki kişi arasındaki ilişki, dipte yadsıyıcı ve düşmanca duygulardan bir tortu taşır, ancak bu bilinçdışı itimler dolayısıyla algılamalara kapalı kalır, bunun sebebi kaynağı bilinmeyen bir nefret yatkınlığı, bir saldırganlık eğiliminin kendini açığa vurmasıdır. Öyle ki saldırganlık, ilksel bir nitelik taşıyor gibidir”* söyleminde açık bir biçimde ifade etmektedir. Freud (1932), saldırganlığın faydalı olduğunu hatta gerekli bir görevi yerine getirdiğini

ortaya atmıştır. Fakat veriler Freud'un savunduğu, saldırganlığın dışa yansıtılmasının yararlı ve gerekli olduğunu desteklememektedir. Bunun sebebi insan gerek olmadığı anlarda da saldırgan olabilmektedir. Aynı biçimde saldırganlığın doğumla birlikte geldiğini savunan başka fikirleri destekleyici mutlak ve açık bilimsel ipucu da bulunmamaktadır. Varolan destekleyici verilerin bir çoğu insanlarla değil, hayvanlarla yapılmış olan deneylerden elde edilmiştir (11). Ayrıca saldırganlığı içgüdülerle açıklamaya çalışmak, bireyler arası ilişkilerde problem olan bu davranışı normal görmek anlamına geldiği için bu kuram özellikle sosyal öğrenme kuramcıları tarafından yoğun bir şekilde eleştirilere maruz kalmaktadır (12).

Sosyal öğrenme ve bilişsel kuramlar, tüm davranışlarda kabul ettiği gibi saldırganlığı da öğrenilmiş bir davranış olarak ele almaktadır. Davranışçı kuram pekiştirilme yoluyla, bilişsel kuram ise bilişsel süreç içerisinde şemalar yardımı ile saldırganlığın engellenebilir olduğunu düşünmektedir. Buna ek olarak sosyal öğrenme kuramına göre de model alma yöntemiyle öğrenilen saldırganlık, engellenebilir bir davranıştır. Bu süreç boyunca model almanın önemi açık bir şekilde görülmektedir (12).

Taklit bir çocuğun davranışına şekil vermede önemli bir role sahip bir süreçtir. Bütün insanlarda, hatta özellikle de çocuklarda güçlü bir biçimde diğerlerini taklit etme yönelimi vardır. Bir çocuk başkalarına saldırgan biçimde davranırken ve saldırganlıklarını kontrol ederken gözlem yapar ve onları taklit eder. Hatta hoş görülebiliyor ise, bu davranışlardan her birinin hangi ortamlarda hoş görüldüğünü dahi öğrenir. Bu şekilde çocuğun kendi saldırgan davranışı, başkalarında gözlediği davranışlar tarafından şekillendirilir ve belirlenir. Çocuklar tarafından her model aynı oranda taklit edilmez; çocuklar bazı insanları önemli, güçlü, başarılı ve sevilen kişiler olmaları ölçüsünde diğerlerinden daha fazla taklit edeceklerdir. Ayrıca çocukların en fazla taklit ettikleri kişiler en çok gördükleri kişilerdir. Bütün bu ölçülere uyan anne-babalar, ilk yıllarda bir çocuk için temel modelleri oluştururlar. Hem temel pekiştirme kaynakları, hem de başlıca taklit modelleri oldukları için bir çocuğun gelecekteki saldırgan davranışı büyük ölçüde anne ve babasının ona ve birbirlerine nasıl davrandıklarına bağlıdır (13).

Saldırgan davranan anne-babaların çocukları da birbirlerine ve oyuncaklarına karşı sert, kırıcı ve yıkıcı olmaktadır. Ayrıca, anne-babasının sözlerinde, tutum ve

davranışlarında örseleyici, sert, kırıcı ve suçlayıcı öğelerin ağırlık kazanması ve cezalandırmaya dayalı eğitim yöntemi, çocuğun önce anne-babasına, daha sonra diğer kişilere karşı başlangıçta öfke, kin ve nefret duyguları geliştirmesine ve daha sonraları saldırgan davranışlar göstermesine neden olmaktadır (10).

Patterson (1984) saldırganlık yönelimli çocuklarda antisosyal davranışın gelişiminde odaklanan bir model sunar. Bu modelde, çocuk uygun olmayan aile stilleri ve aile örüntü etkileşimlerine bağlı olarak erken çocukluktan gelen uygun olmayan davranışlar geliştirir. Bu durumlarda, aileler tutarlı, uygun disiplin ve etkili bir destek, sağlamakta yetersizdirler. Bunun aksine zorlayıcı ve saldırgan davranışlara doğru bir eğilim için modeldirler. Çocuklar bu davranışları, erken gelişimleri boyunca repertuarlarına alırlar. Bu modelin ikinci adımında, antisosyal çocuk davranışsal repertuarını okula getirir, böylece akademik başarısızlık ve akran reddini yaşar. Bu çocuklar sınıf arkadaşlarıyla ve sınıf içinde fonksiyon göstermek için daha zor olan içsel kontrol mekanizmaları olmadan etkili sosyal yolları öğrenemez. Bu yanlışlar sıklıkla sapkın akran gruplarına katılıma neden olur. Bu gruba üyelik, çocuğun daha ciddi suç davranışları riskinin artmasına ve madde kötüye kullanımına izin verir. Uygun müdahale olmadan, bu adımların sürme olasılığının artacak ve yetişkinlikte sapkın davranışların tekrarlanacaktır (12).

Saldırganlık hayat süreci içinde toplumların ortadan yok olmasına nedenli önemli olduğu, toplumsal ve kişisel gelişim ve refah için önüne geçilmesinin ne kadar önemli olduğu düşünülürse; bilimsel yönden incelenmesinin önemi açık bir şekilde ortadadır. Engellenebilir olduğuna yönelik kuramcıların ileri sürdüğü fikirler doğrultusunda, ortaya çıkış sebeplerinin en önemlilerinden olduğu sanılan ebeveyn tutumu ile ilişkisinin araştırılması bu çalışmanın konusu olmuştur.

1.1. Araştırmanın Amacı

Çocuğun hayatını devam ettirdiği ortam olan aile ortamı, çocuğun başkalarıyla olan ilişki biçimlerini ve şahsi gelişimine etkileyebilmektedir. Aile çocuğun eğitiminin, duygusal gelişiminin ve sosyalliğini sağlanması noktasında önemli görev üstlenmektedir. Bu gelişim ve ilişkilerde ilk olarak aile fertlerinin çocuklara yönelik tutum ve davranışları ve bütün aile ilişkilerinin tesiri altında sağlanmaktadır (14). Çocuk gelişimi ve çocuk

psikolojisi alanındaki araştırmalar farklı ebeveyn tutumlarının çocukları pozitif veya negatif bir biçimde etkilediğini ifade etmektedirler (15). Bu davranışların farklı olması çocuğun gözündeki aile kavramını da farklılaştırıp, çocuğun yaşamındaki anne ve babasından beklentilerini de ön plana çıkarmaktadır (9). Bu sebeple çocuktaki aile kavramı, ebeveynlerince koşulsuz bir biçimde sevilen, ebeveynlerinin koruyup kolladığı, şahsi fizyolojik ihtiyaçlarının karşılandığı, şahsi başarılarının takdir edildiği, duygularına ve düşüncelerine saygı duyulup dinlendiği, tüm aile bireylerinin birbirini koşulsuz bir biçimde sevip saydığı sevgi dolu bir aile olarak açıklanmaktadır (16). Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi, çocuk için aile içi ilişkilerinin ve kendisine karşı ebeveynlerinin gösterdiği tutum ve davranışlarının etkisinin büyük olduğu ile bu davranışların çocukları doğrudan olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilediği görölmektedir (7). Sosyal öğrenme, engellenme ve yön değiştirme gibi kuramların açıklamaları dikkate alındığında, otoriter tutumun saldırgan davranış üzerinde etkili olduğu, öğrenilmiş saldırganlığın pekişmesi, biriken olumsuz enerjinin saldırganlık olarak ortaya çıkacağı ve zamanla bunun bir kişilik değişkeni haline gelebileceği düşünölmektedir. Bu noktada psikolojinin oldukça ilgisini çeken “saldırganlık” konusunda da anne-baba tutumlarının ne ölçüde etkili olduğunun belirlenmeli ve bu konuda gerekli önlemler alınmalıdır. İlgili alanyazın incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin anne-baba tutumlarını algılama biçimleri ile saldırganlık eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır.

Bu anlamda bu araştırmanın genel amacı, ortaokul çağındaki çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, anne-baba tutumlarının, ortaokul çağındaki çocuklarda görölen saldırganlık ile ilişkisini ortaya koymasından önemlidir. Çocuğun içinde yetiştiği çevre koşulları, onu her yönden etkiler. Çocukluk yıllarında kişilerde, hiçbir dönemde rastlanmayacak kadar kolay etkilenme görölür (17). Bu dönemde çocuklar toplumda işlev görebilmek için duyguları ve vicdanları üzerinde denetim kurmaya, ahlaki kurallara saygı göstermeye başlamak zorundadırlar ve çocukta niyet kavramı da belirginleşmiştir. Ayrıca bu dönemde saldırganlığın sıklığı artmaktadır (12)

Ayrıca bu araştırma, anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarının belirlenmesi ve anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olan etmenlerin belirlenmesi, çocuklarında gözlemlenen davranış bozukluklarının belirlenmesi ve çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda yapılacak çalışmalarda bu durumun göze alınarak eğitim planlamalarının yapılması açısından önem taşımaktadır. Özellikle çocukluk dönemindeki saldırgan tutumların anne ve baba tutumuna göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesinin, akademik çalışmaların az olarak yapıldığı ortaokul dönemi çocuklarının sosyal-duygusal gelişimlerinin desteklenmesi ve saldırgan tutumlarının engellenmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi

Ortaokul çağındaki çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Bu problem durumu doğrultusunda yanıtlanması beklenen alt problem cümleleri şunlardır:

1.3.1. Alt Problemler

- 1.Çocukların saldırganlık düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Çocukların cinsiyet bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
3. Çocukların yaş bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
4. Çocukların kardeş sayısı bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
5. Çocukların kaçınıcı çocuk oldukları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
6. Çocukların evdeki birey sayısı bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
7. Çocukların anne ve/veya babalarının sağ olup olmama bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

8. Çocukların anne ve babalarının öğrenim durumları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

9. Çocukların ailelerinin ekonomik durumları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

10. Çocukların anne ve babalarının çalışma durumları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

11. Çocukların anne ve/veya babalarından şiddet görme durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

1.4. Sayıtlar

1. Araştırmanın örnekleminin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

2. Araştırmaya alınan katılımcıların, Kişisel Bilgi Formu, Saldırganlık Ölçeği ve Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği'nde yer alan soruları içtenlikle ve gerçek durumlarını yansıtacak şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.

3. Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu'nun katılımcıların sosyodemografik özelliklerini; Saldırganlık Ölçeği katılımcıların saldırganlık düzeylerini ve Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği'nin ise katılımcıların algılanan anne-baba tutumlarını yansıttığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırmadan elde edilen veriler sadece 2019 yılında Van ili İpekyolu ilçesinde yaşamakta olan ve rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiş olan 390 ortaokul öğrencisiyle sınırlıdır.

2. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ilişkin veriler, Kişisel Bilgi Formu'nda sorulan sorulara verilen yanıtlarla sınırlıdır.

3.Katılımcıların saldırganlık düzeyine ilişkin veriler, Saldırganlık Ölçeği'den elde edilen verilerle sınırlıdır. Katılımcıların algıladıkları anne-baba tutumuna ilişkin veriler, Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği'nden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Anne-Baba Tutumları: Anne ve babaların çocukların psikolojik, sosyal ve kişilik gelişimlerini olumlu veya olumsuz bir biçimde tepkide bulunmalarıdır (18).

Saldırganlık: Bir kişiye veya herhangi bir şeye zarar vermek amacıyla yapılan davranışlardır (11).

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Anne-Baba Tutumu

Çocuğun hayatını devam ettirdiği ortam olan aile ortamı, çocuğun gelişimini ve başkaları ile olan ilişkilerini etkilemektedir. Aile, çocuğun eğitiminde, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli rol almaktadır. Bu gelişim ve ilişkiler ilk başta ailedeki kişilerin çocuklara dönük tutumları ve tüm aile ilişkilerinin etkisi altında sağlanmaktadır (14).

Anne-babanın çocuklarına yönelik tutum ve davranışları, onların gelişimleri bakımından son derece önemlidir. Anne ve babalar çocuklarına nasıl davranırsa, karşılığında benzer tepkiler alacaklardır. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarına rol model olacağından dolayı, ebeveynlerin hal ve hareketleri çocukların kişilikleri üzerinde önemli etken olacağını ifade edebiliriz. Anne ve babanın çocuklarına karşı olumlu tutum sergilemeleri, onların kendi içlerinde dengeli, huzurlu, sevgi ve saygı çerçevesinde bir ilişkilerinin olduğunu gösterir. Bunun yanı sıra eşlerin sağlıklı çocukluk dönemi geçirmemeleri ve karşılıklı ilişkilerinde sorunlar yaşamaları da çocuklarına yönelik olumsuz tutuma sahip olmalarında birer etkendir (19).

Güneysu ve Bilir (1988)'e göre çocuk için etrafta gördükleri en önemli kişilerin ebeveynler olduklarını ifade etmişlerdir. Bu sebeple çocukların gelişiminde en kritik durum çocukların anne-babalarının kendilerine yaklaşımlarını ne biçimde anladıklarıdır. Eğer ebeveynler çocukları için olumlu bir benlik saygısı oluşturmak istiyorlar ise, çocuklarına yönelik gösterdikleri davranışlarına dikkat etmeleri gerekir. Williamson ve Campell'a (1985) göre aile ergenlerin toplumla bütünleşmesi açısından en önemli bileşendir. Çünkü aile; bilgi, saygı, değer, kültür, davranış ve alışkanlıkların nesiller boyunca aktarılmasında en önemli görevi üstlenmektedir. Aile ergene kılavuzluk eder. Aile örnek davranışlarıyla gencin kişiliğini, fikirlerini ve tutumlarını biçimlendirir. Fakat çocukların ebeveynlerinden neler öğrendikleri bir yönden nasıl bir ebeveynleri olduklarına da bağlıdır (9).

2.1.1. Anne-Babanın ve Aile Ortamının Çocuğa Etkileri

Ebeveynlerin ve ev ortamının çocuğun doğduğu an itibariyle devam eden süreç içerisinde çocuğa etkisi önemli ölçüde olmaktadır. Ebeveynlerin geçmiş aile yaşantıları,

fiziksel, psiko-sosyal ve bilişsel halleri, çocuğa yaklaşım şekilleri, gibi pek çok etken çocuğu ilk planda etkiler (20).

Çocuğun aile bireyleri ile etkileşiminin yanında, evde yaşayan kardeş, büyük ebeveynler gibi bireylerin varlığı, ebeveynlerin karşılıklı uyumu, ailenin yaşadığı sosyal çevre ve toplumun değer yargıları, okul etrafı ve akranları ile iletişimi, medya ve iletişim araçlarının durumu gibi birden çok etken ile çocuk ilişki içerisinde (21).

Negatif mesajların ve iletişimin ailenin her kişideki, özellikle çocuklara etkisi oldukça fazladır. Kişinin gelişiminde görevi oldukça fazla olan ailede çocukların iyi bir gelişim sergileyebilmeleri için ebeveynleri ile etkili bir iletişim kurmaları gerekmektedir. Tüm bu ilişkiler çocuğun psiko-sosyo gelişimini sağlar (22).

Çocuğun aile ortamında duygusal, zihinsel ve sosyal gereksinimlerinin giderilmesi, çocuğun sağlıklı bir biçimde gelişimini etkilemektedir. Çocuğun başka kişilere, nesnelere ve tüm hayata karşı aldığı tutumların, benimsediği tavır ve davranışların yapısını oluşturmaktadır (23).

2.1.2. Anne-Baba Tutumlarının Kuramsal Çerçeve Sınıflandırılması

Ebeveyn tutumları, demokratik ebeveyn tutumu, otoriter ebeveyn tutumu, aşırı hoşgörölü ebeveyn tutumu, koruyucu ebeveyn tutumu, ilgisiz ebeveyn tutumu ve tutarsız ebeveyn tutumu olarak altı başlık altında araştırılmıştır (12).

2.1.2.1. Demokratik Anne-Baba Tutumu

Demokratik anne-baba tutumunda ebeveyn kontrolü ve kabulü vardır. Bu ebeveynler belirli bir disiplin yürütürken aynı zamanda çocuğun akla uygun isteklerine karşı da hassas olurlar. Bu tutum, çocuk ve ergenlerde pozitif gelişimsel neticelere, benlik saygısının gelişmesine ve akademik başarısına temel oluşturur. Ebeveynler, bu yaklaşımda çocuğun da hakları olduğunu kabul eder. Bu ebeveynler kontrolü, çocuklara kural ya da kararları açıklayarak ve akıl yoluyla bunları destekleyerek sağlarlar. Tamamen kabul etmeseler de çocuğun düşünce yapısı üzerine düşünmeye isteklidirler. Yetkili anne-babalar, çocuklarının davranışları için yüksek ölçütler belirlerler. Bu şekildeki sağlıklı aile

ortamında çocuğa tek başına karar verme ve bu kararın sorumluluğunu kabul etme becerisi öğretilmiştir. Çocuğu kayıtsız şartsız kabul eden, onun arkasında olup yüreklendiren aile bireyleri, çocuğun benlik saygısının tohumlarını eker. Çocuğun kendisi olarak yetişmesine, kendine ait anlayış ve görüşlerini dile getirmesine imkan verir (12).

Sevgi, saygı ve hoşgörünün koşulsuz sergilendiği demokratik ebeveyn tutumunun çocuğun duygusal, bilişsel, sosyal gelişimine ve kendiliğın oluşmasına etkisinin diğer tutumlara göre daha fazla olduğu belirtilmiştir. Demokratik ebeveynler çocuklarının gereksinimlerini ve ilgi ihtiyaçlarını karşılayarak çocuklarına içten sevgi gösterirler. Demokratik tutumda ebeveynler çocuklarına sınırlar ve standart kurallar koyarak, çocuklarının bağımsız hareket etmesine müsaade edilir. Çocukların kişisel farklılıklarına dikkat edilir. Çocuklar kontrol edilmekten ziyade gerek görüldüğü zamanlarda yönlendirme yapılır (24).

Demokratik, hoşgörülü ve kabul edici tutumun sergilendiği aile ortamında, çocuklar aktif, özgür kararlar alabilen, yaratıcı, toplumsal kişiler olarak gelişirler. Akranları arasında yüksek seviyede kabul edilirler. Bu şekilde büyütülen çocuklar, kolay bir şekilde egemenlik kurulamayan, başarılı, yapıcı, özel ilgileri olan kişiler olur (25).

Demokratik ve güven veren aile ortamında büyüyen çocuk, kendine ve etrafına saygılı, sınırların farkında, mucit, atak, etkin, girişken ve yaratıcı ilişkiler kurabilen bir kişi olarak yetişir. Kendine yönelik fikirlere saygılı, inandıklarını sonuna kadar savunabilen, girişken, fikirlerini rahatça söyleyebilen ve kendine ait düşünceleri doğrultusunda davranan, kişilik ve davranışları yönünden dengeli sorumluluk sahibi, kurallara ve otoriteye karşı gözü kapalı şekilde bağlı olmayan, hoşgörülü, açık düşünceli, anlaşılır, toplumsal ve uyumlu bir kişi olarak yetişir (26). Demokratik ortamda yetişen çocuklar ebeveynleri tarafından stresli ortamlarda aşırı korumaya maruz kalmadıkları için stresli ortamlarda nasıl davranacaklarını ve güçlüklerin üstesinden nasıl geleceklerini öğrenmektedirler. Ayrıca kendi engellenmişliklerinin üstesinden gelebilmektedirler (27).

2.1.2.2.Baskıcı ve Otoriter Anne-Baba Tutumu

Otoriter anne-baba tutumundaki anne-babalar çocukların sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimleri ile benlik gelişimlerini pek önemsemezler (14). Aşırı baskıcı, otoriter tutum, çocuğun kendine yönelik güvenini ortadan kaldırır. Çocuğun kişiliğini görmezden gelen bir

tutumdur. Bu tutumda, ebeveynler katı bir disiplin anlayışı sergiler. Çocuk, tüm kurallara uymak zorunda bırakılır. Ebeveynlerden biri veya ikisinin baskına maruz kalan çocuklar, sessiz, sakin, naif, dürüst ve dikkatli olmalarına rağmen, çekingen, küskün, silik, kolay etkilenen, boyun eğici ve aşırı hassas olabilirler (16).

Otoriter ebeveynler; çocuklarının davranış ve tutumlarını, standart kurallarla; biçimlendirme, kontrol etme ve değerlendirme amacı taşırlar (28). Otoriter ebeveynlerin talepkârlık seviyeleri yüksek, duyarlılık seviyeleri düşüktür. Bu ebeveynler kontrol boyutunda yüksek, kabul boyutunda düşüktürler. Ayrıca ebeveynler çocukların taleplerine katı kurallar koyarlar ve bu kuralları çocukla konuşup tartışmazlar. Bu tutumu benimseyen ebeveynler çocukları üstünde bir güç uygularlar. Genel olarak bu ebeveynler, çocuklarının gereksinimlerine duyarlı olmazlar, tam tersine cezalandırıcı olurlar. Hem de şefkatli davranmazlar (12). Bu tutum, genellikle çocukların özgürlük ve sosyal sorumluluklarına olumsuz etki edecek nitelikler taşır. Ayrıca bilişsel becerileri ile de negatif yönde ilişkilidir. Otoriter ebeveynler, sevgisini çocukta istedik davranışlar oluşması için bir pekiştireç şeklinde kullanır. Ebeveynler kendilerini toplumsal otoritenin temsilcileri şeklinde görürler. Ayrıca çocuktan mutlak uyum bekler vaziyetindedirler (29). Baskı altına alınan çocuk söylediklerine ve girişimlerini çerçeve içine alır. Yeni arkadaş, yeni durumlar, yeni fırsatlar karşısında tökezler. Gücünü deneyimlemekten, yeteneklerini sergilemekten, “*Ben de yapabilir miyim?*” demekten ürkerler. Bunun sebebi her an hesaba alınma ve küçümsenme korkusu içinde olmaktır. Bir çocuğun yanlış yapabilme, başarısızlığı deneyimleme imkanının olması onun gelişmesi için çok önemlidir. Baskı altında bulunan çocuğa hata yapma hakkı verilmediğinden o da herhangi bir şey yapmayı tercih etmez. Baskının ortaya çıkardığı gerilimden kaçabilmek için çocuğun önünde iki seçenek vardır. İlki kendisini tam anlamıyla silecek ve özel bir dünyaya gizlenecektir. İkincisi ise otorite olarak kabul ettiği her şeye karşı merhametsiz bir saldırıya geçecektir. Boyun eğmiş bir çocuk ilerde bağımsız bir kişi olamaz. Disipline zorlanan çocuk otoriteye olan nefretini ebeveynlerini öfkelenirerek gösterir. Aslında çocuklar için söylenmiş bu ifade gençler ve yetişkinler için de genel olarak geçerlidir (30).

2.1.2.3.Aşırı Hoşgörülü Anne-Baba Tutumu

Aşırı hoşgörülü anne-babaların çocuklarında ebeveynlerine hükmetme davranışı görülebilir. Bu çocuklar anne-babalarına çok az saygı gösterirler. Ayrıca bu çocuklarda etrafındaki kişilere de hükmetme arzusu görülebilir. Anne-babalar çocuklarının bu davranışları karşısında onlara hoşgörüle yaklaşır. Çocuklarına hal ve hareketlerine sınırlamalar getirmez ve kurallar koymazlar. Ebeveynler, çocuklarının istek ve arzularına uygun davranışlar gösterirler. Bu tutumda yetişen çocuklar, toplumda hakkı olmadıkları halde hak iddia etmeye çalışır. Çocukların uyumsuz davranışlarda bulunduğu durumlarda verilen cezalar yetersiz kalmaktadır. Ya da ertelenip, unutulur. Fakat bu ebeveynler hoşgörü ile boş vermeyi birbirine karıştırırlar. Bu durumda da çocuk sorumluluk almayan, ben merkezli ve laubali yetişir (31).

2.1.2.4.Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci Anne-Baba Tutumu

Ebeveynlerin çocuğu aşırı koruduğu, normalinden fazla kontrol ve dikkat ettiği tutumdur. Bu tür ailelerde ebeveynler çocuğu devamlı kontrol altında tutmaya çalışır. Ayrıca çocuk adına karar alma hakkının kendilerinde olduğu fikrini taşırlar. Çocukları için özveride bulunur ve çocuğunun bunun için minnet duymasını ister (29).

Koruyucu tutumu benimseyen aileler çocuğun hareketlerini kısıtlayan, ona hareket özgürlüğü tanımayan, başına bir şey gelme kaygısıyla onu hiç tek bırakmayan ‘denetleyici’ bir tutumu ifade etmektedir. Bu tutumda çocuğun anneye bağımlı olmasına, tek başına hareket edemeyen, kaygılı ve güvensiz büyümesine sebep olabilmektedir. Aşırı koruyucu ve müdahaleci ebeveynler çocuklarını kendilerinin bir uzantısı gibi görmektedir. Onlarla duygusal eksikliklerini gidermeyi istemektedirler. Bu aileler çocuğun ebeveynlerine bağımlı olmasını bir vazife saymaktadırlar. Aşırı koruma tutumu ile yetiştirilen çocuk deneme ve yanılma yoluyla öğrenmeyi deneyimleyemez. Ayrıca her konuda da hazır alıştırılmıştır. Etraftan gelebilecek tehlikeler abartılmış, arkadaş edinmesi ve dışarda oyun oynaması engellenmiştir. Çocuğun büyüüp ve olgunlaşmasını yavaşlatan bu davranışlar hep onun iyiliği için yapıldığı söylenmiştir (32)

Aşırı seviyede koruyucu tutum gösteren anne-babalarla büyüyen çocuklar, ileride psikososyal gelişim konusunda problem çekerler. Ayrıca girişimcilik, sosyallik gibi

konularda eksik kalırlar. Çocuklara kendi benliklerini tanıyıp anlama imkanı verilmediği için bağımlılıkları yüksek ve psikososyal açıdan yeterli açıdan gelişmeyen çocuklar yetişir. Çocuklara kendi benliklerini tanıma fırsatı sağlamamak, ailenin istediği tarzda bağımlı bir kişi olmasına ve psiko-sosyal olgunlaşmanın mümkün olmamasına sebep olmaktadır. Aşırı seviyede koruyucu tutum gösteren anne-babalarla büyüyen çocuklar genellikle sınırlı, huzursuz, dikkatsiz olma gibi özellikler gösterebilmektedirler. Çocukların kişilik yapıları, psikolojik sağlıkları ve etraflarına uyum şekliyle, ebeveyn tutumları arasında güçlü bir ilişkinin olması ebeveyn tutumlarının etkileriyle ilgili çalışmaları zorunlu kılmaktadır (33).

2.1.2.5.İlgisiz Anne-Baba Tutumu

Çocuklarını ihmal eden, ayrıca da ruhsal olarak reddeden, çocuklarının ilgi ve gereksinimlerinden haberi olmayan, çocuklarının nerede ve neler yaptığıyla çok ilgilenmeyen, çocuklarını elinden geldiği kadar yanından uzak tutmaya çalışan, çocuklarına azami sevgi gösteren ve davranışlarına çok az kontrolde bulunan ebeveyn tutum ve davranışlarını kapsar. Bu tutum etkisi altında kalan çocukların okula yönelik sorumsuz, vaktini iyi değerlendiremeyen veya boşa geçiren, yanlış arkadaşlar edinen, alkol, sigara içen veya eğilimine sahip çocuklar oldukları gözlemlenmiştir (9).

Bu tutuma sahip ebeveynlerin, çocuklarının ilgileri, ihtiyaçları ve beklentilerinden haberleri bulunmamaktadır. Çocuklarıyla bir bağ kurulmadığı için sevgi ilişkisi oluşmaz ve denetim de yapılmaz. Çocuklarının istedik davranışları yapmaları için herhangi bir pekiştirici kullanmazlar. Ebeveynlerini rahatsız etmedikçe çocuklarda bir problem görülmez. Rahatsızlık verdiklerindeyse çocuklara yönelik olumsuz bir tutum gözlenir (34). Bu tutumdaki ebeveynler, çocuğu tek başına bırakıp, görmezden gelerek dışlarlar. Duygusal istismara sebep olan böyle bir durumda ebeveyn-çocuk ilişkisinde iletişim kopukluğuna sebep olmaktadır (32).

Bousha ve Twentyman (1984)'ın araştırmalarında, ihmale uğrayan çocukların olumlu sosyal davranış gösterme yönünden bastırılmış oldukları gözlenmiştir. Bu çocuklar genellikle başkalarından ayrı olmayı tercih eder. Ayrıca sosyal bakımdan başarılı değildirler. Hatta daha az sözel ve sözel olmayan yönerge verirler. Karşılıklı iletişim kurmada başlangıcı sadece birkaç defa yapar. Bu durumda ihmal edilmiş çocukların etraftan az uyarım aldıklarını, ebeveynlerin rehberliğinden eksik kaldıklarını düşündürür.

Bu durumun en iyi ispatı anne ile oyun ortamında yapılan gözlemlerdir. Ayrıca bu çocuklar az seviyede soru sorma ve keşfetme davranışı sergilemiştir. Anaokulunda ihmale uğrayan çocuklar anaokulu ortamında, akranlarıyla daha az seviyede bir etkileşim göstermiştir. Bousha ve Twentyman (1984) araştırmasında ihmal edilmiş çocukların yüksek düzeyde fiziksel agresyon sergilediği ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar bu durumu çocukların annenin ilgisini çekmek ve hemen tepki vermesini sağlamak amacıyla kullanılan bir davranış olarak açıklarlar (32).

2.1.2.6. Tutarsız Anne-Baba Tutumu

Tutarsız ebeveyn tutumlarında çocuklara yönelik tahmin edilemeyen bir disiplin anlayışı mevcuttur. Bazı zamanlar çocuklara aşırı hoşgörülü davranılırken, bazı zamanlardaysa aşırı sert tutumlar görülebilir. Buradaki tutarsızlık, anne-babaların tutumları arasındaki tutarsızlığı ortaya koyar. Annelerin hoşgörülü davrandığı bir olaya babaların aşırı sert tepki göstermesi de görülebilir. Ebeveynlerin karşılıklı uyumsuz tutum ve davranışları çocuklarda çatışmalara sebebiyet verebilmektedir (24).

Çocuk hangi davranışın nerede, hangi durumlarda istenmediğini önceden tahmin edemez. Tutumunu, ebeveynlerinin keyifli veya öfkeli oluşuna göre düzenlemeye çalışır. Tutarsızlık, annenin veya babanın bir gününün diğer gününe uymaması şeklinde olabileceği gibi, ebeveynlerin birbirine çok karşı ceza ve eğitim anlayışlarının çatışmasından da çıkabilir. Çocuk davranışını kime göre sergileyeceğini tahmin edemez (35).

2.2.Saldırganlık

Türkçe’de saldırganlık kelimesi İngilizce “aggressiveness” kelimesinin karşılığı şeklinde kullanılır. Aggression kelimesinin anlamı saldırı, aggressive kelimesinin anlamı ise saldırgandır. Saldırganlığın daha ileriki seviyeleri ise şiddet (violence) ve terördür (terror) (23).

Kişinin, bir hareketi bir başkasını kırmak ya da zarar vermek maksadıyla sergilemesi saldırganlıktır (36). Saldırganlık, bir davranış biçiminin kendisi ya da davranan kişinin amacının vurgulanmasıyla ifade edilebilir. Davranışın öne çıkarıldığı ifadelerde saldırganlık, başka bireylere zarar veren herhangi bir eylem olarak tanımlanırken; niyetin

öne çıkarıldığı ifadelerde, yaralamak amacıyla sergilenen herhangi bir davranış olarak ifade edilmektedir (37).

Saldırganlık, canlı ya da cansız herhangi bir nesneye karşı fiziksel veya duygusal olarak hasar vermeyi hedefleyen her türlü davranış biçimidir (38). Saldırganlık; öfke, düşmanlık, yarış, engel olma, korku gibi durumlardan ortaya çıkar. Ayrıca karşısındakini incitmeyi, onu durdurmaya, onu engellemeyi veya kendini korumayı amaçlayan fiziksel, sözel ya da sembolik her türlü davranıştır. Saldırganlığın amacı başka insanlar, kurumlar, çevre veya bireyin kendisi de olabilir (39).

Saldırganlık üç başlıkta toplanabilir. Bu başlıklardan birincisi davranışsal tanımlar, saldırgan davranışın neticesinde bir diğerine zararının olup olmadığına (sonuç odaklı), ikinci başlık olarak duygusal tanımlar, saldırganlık davranışının temel yapısında öfke duygusunun bulunup bulunmadığına (öfke duygusu odaklı) dikkat çeker. Üçüncü başlık güdüsel tanımlar ise; saldırganlık davranışının diğerlerine zarar vermek amacıyla mı yapıldığını vurgulamaktadır (niyet odaklı) (40).

Eroğlu (41) benzer biçimde saldırgan davranışın tespit edilmesinde amaç kavramının önemli bir kaynak olduğunu, bu kaynaktan hareketle yanlışlıkla ortaya çıkan ve bir başkasına zarar veren davranışların saldırganlık şeklinde tanımlanamayacağını söylemektedir. Kişinin zarar verici davranışı sergilerken gerçekte neyi amaçladığını bilmek gerektiğini belirtmektedir (41). Kağıtçıbaşı da (11) bir hareketin saldırgan bir davranış olup olmadığını tespit etmek için davranışı gerçekleştiren bireyin amacını bilmemiz gerektiğini ve araçların kullanımının saldırganın amacına bağlı olarak farklılaştığını ifade eder (11).

2.2.1.Saldırganlık Türleri

Saldırganlığın, farklı tanımları olduğu gibi nitelikleri yönünden birbirinden farklılaşan değişik türleri de bulunmaktadır (42). Aşağıda, saldırganlık türlerine yer verilmiştir.

2.2.1.1.Fiziksel Saldırganlık

Bireysel aşığılanmaya ya da hakarete karşı koymak veya provokatif olaylara tepkide bulunmak niyetiyle fiziksel güc kullanma şeklinde tanımlanır. Bu saldırganlık türünde bireyler arasında fiziksel çatışma ve sürtüşme gözlenir (43). İttirmek, çekiştirmek, vurmak, engellemek ısırarak gibi davranışlar fiziksel saldırganlığa örnek olarak verilebilir (44).

2.2.1.2.Psikolojik ve Sözel Saldırganlık

Bu saldırganlık türü despotluğa, eleştirilmeye, küçük düşürmeye ve fiziksel ihlale kaygı veren sözel tepkiler olarak ifade edilir (43). Duygusal anlamda yaralama, baskı yapma, denetleme, gözdağı verme, yıldırıp bastırma, öfke ifade etmek için gerçekleştirilen sözel ya da bilişsel yollardır. Duygusal anlamda hasar veren ya da bunu yapmakla tehdit eden zorlayıcı ya da caydırıcı davranışlar, kurbanın üzerinde duygusal anlamda olumsuz etki bırakmak amacıyla gerçekleştirilen, değersiz hissettirme, reddetme ve eksik bırakma gibi davranışlar psikolojik saldırganlık olarak ele alınır (45).

Sözel iletişim yoluyla psikolojik olarak kaygıdaki kişiyi incitmek ve onu zarara uğratmak amaçlanmaktadır. Sözel saldırganlık durumunda, başka bir bireye sözel yollarla olumsuz uyarılar gönderen tepki ortaya çıkmaktadır (46).

Sözel saldırganlık, bir bireyin arkadaşlık ilişkilerini bozarak ya da manipüle ederek (örneğin, dedikodu, söylentiler yayma ya da sosyal bir gruptan dışlama) ona direkt veya dolaylı şekilde zarar veren planlı davranışlar olarak da ifade edilmektedir (47).

2.2.1.3.Araçsal Saldırganlık

Kişi bir amaca erişmek için veya bireysel bir çıkar için saldırganlığı aracı olarak kullanmaktadır (48). Asıl hedefin saldırganlık olmadığı, fakat başka bir amacın vasıtası olduğu bir saldırganlık türüdür. Birey, hedefine ulaşmak için başkalarını kırma seçeneği olarak kullanırsa, burada araçsal saldırganlıktan bahsedilebilir. Birey için önemli konu, başkasına hasar vermek değil, belirlediği amaca ulaşmaktır. Araçsal saldırganlık neticesinde bazı dışsal ödüllerin edinilmesi veya hoş gitmeyen uyarının durması söz

konusudur (49). Hedefin kışkırtmalarından etkilenmeyen, içinde kin ve öfke barındırmayan, bir hedefe ulaşmak veya bireysel gereksinimleri karşılamak için yapılan saldırganlık çeşididir (38). Araçsal saldırganlık; yiyecek, su, para, cinsellik, liderlik, statü, hoş olmayan uyarandan kaçınma veya bu uyarıyı ortadan kaldırma biçiminde sebepler neticesinde ortaya çıkabilir (42).

2.2.1.4.İlişkisel Saldırganlık

Yakın ilişkilerde (arkadaşlık, dostluk) gizli ya da açık olarak görülebilen, arkadaşlarını reddetme, toplum dışında bırakma ve dedikodu yayma gibi bazı zarar veren davranışları içeren saldırganlık şeklidir (49). Owens, Shute ve Slee (50), kızların dolaylı saldırganlık sergileme sebeplerini araştırmak için bir çalışma başlatmış, ergen kızlardan ilişkisel saldırganlık türlerine başvurma nedenlerini açıklamaları istenmiştir. Kızların, dedikodu yayma ve dedikodu yapma sebebi olarak en fazla sıkıldıkları anlarda bu tür davranışları sergiledikleri cevabını verdikleri, başka sebepler arasında; akranlarının ilgisini çekmek, dedikodu yapan bireyle aynı düşüncede olarak bir gruba dahil olmak, biri arkadaşını elinden aldığı durumlarda kıskançlık duymak, öç almayı arzulamak, kendini korumak, doğru gruba dahil olma arzusunun yer aldığı söylenmiştir (50).

2.2.1.5.Pasif (Dolaylı) Saldırganlık

Eylem içermemesine rağmen zarar verme amacı taşıyan hareketsizlik şeklinde değerlendirilir. Hoşlanmadığı bir memurun terfi kararnameini bekleten bir yönetici veya sınıf içindeki tartışmalarda bir öğrenciyi devamlı önemsememe tavrı sergileyen bir öğretmen pasif/dolaylı saldırganlık davranışına örnek gösterilebilir (49). Pasif saldırganlıkta belirgin şekilde psikolojik baskı vardır. Yakın ilişkilere zarar vermek, hedef alınan birey hakkında söylenti çıkarma, gruptan dışlama, bireyi başka bireylere kötüleme, başka bireyleri hedef alınan bireye karşı kışkırtma, bireyin sırlarını diğerlerine anlatma gibi davranışlarla ortaya çıkmaktadır (51).

2.2.1.6.Öfke ve Düşmanlık Biçiminde Ortaya Çıkan Saldırganlık

Henüz davranışa geçmemiş, duygusal şekilde yaşanan saldırganlığı ifade eder. Öfke ve düşmanlık şeklindeki saldırganlık, kişinin, engellenme karşısında başka kişiye yönelik

kırıcı veya yok edici duygular hissetme durumu şeklinde gözlenmektedir (52). Düşmanca saldırganlık; hedefin teşviklerince güdülenen, saldırgan bireyin karşısındaki bireyi, durumu, cismi sevmemesi veya nefret etmesinden kaynaklanan, içinde öfke ve düşmanlık duygularını da içeren ve temel niyeti, hedefe zarar vermeyi kapsayan saldırganlık türü olarak ifade edilir (38).

2.2.1.7.Kendine Dönük Saldırganlık

İntihar gibi kişinin kendine yönelik zarar verme amacıyla yaptığı kendisinin ölümüne veya yaralanmasına neden olan saldırganlık biçimidir (52).

2.2.1.8.Aktif Saldırganlık

Niyete yönelik bir davranış biçimi olup, başlangıçta saldırgan kişinin hedefteki kişiye acı çektirmesi ve canını yakması amacını taşır. Pasif saldırganlık ise, aktif saldırganlığın tam tersi olup karşısındaki bireye aktif olarak zarar vermek yerine, onun amacını gerçekleştirmesini engellemek şeklinde tanımlanabilir (53). Bu kısımda saldırganlık ve şiddeti birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü şiddet, bilerek yapılan ciddi fiziksel zarar verme eylemleridir. O halde şiddet, psikolojik değil, sadece fizikseldir. Saldırganlıkta ise aktif, fiziksel bir şiddet olabileceği gibi pasif, sözel veya başka bir şekilde gözlenebilir (44).

2.2.1.9.Tepkisel Saldırganlık

Saldırganlığın en çok görülen şeklidir. Bunun yanında bir tehdide, kışkırtmaya karşı kendini savunma amacıyla sergilenen saldırganlıktır. Tepkisel saldırganlıkta savunmacı, öfkeli, baskıcı ve duygusaldır. Tepkisel saldırganlar sıcakkanlı olarak tanımlanırlar. Tepkisel saldırganlık, anksiyete, dikkatsizlik gibi benlik özellikleriyle alakalı bulunmuştur. Tepkisel saldırganlıkta, bilişsel ve sosyal- bilişsel yapılarda sorunlar olduğu ortaya çıkarılmıştır. Tepkisel saldırgan davranışları olan çocukların problem çözme yöntemlerinde de eksiklik belirlenmiştir (48).

2.2.1.10.Özgeci Saldırganlık ve İzin Verilmiş Saldırganlık

Özgeci saldırganlık; grubun ahlaki değerleri yönünden kabul edilebilir hedefler çerçevesinde toplumsal anlamda onay gören saldırganlıktır. Yasaları uygulamaya dönük davranışlar ve ebeveynlerin çocuklarının disiplini sağlamaya yönelik davranışları bu saldırganlık grubuna örnek olarak verilir. Diğer bir izin verilmiş saldırganlık; toplumsal kuralların zorunlu kılmadığı bunun yanında toplumsal kuralların sınırını taşımayan saldırgan davranışları kapsar. Bu tür saldırgan davranışlar, toplumsal kurallar içerisinde kalır ve toplumsal normlara uygunsuz düşmez. Kararıktan faydalanıp saldıran bireye karşı kendini savunmak amacıyla güç kullanan veya ırzına geçmek isteyen kişiyi engellemek için ona vuran kadının bulunduğu durum izin verilmiş saldırganlık için örnek oluşturur (49).

2.2.2.Saldırganlık Kuramları

Birden çok kuram ve görüşe göre saldırganlık kavramının kaynağını ve nasıl ortaya çıktığı konusunu aydınlatmak için çalışmalar yapmıştır. Bu kısımda, temel kuramların saldırganlık konusunu ele alış şekillerinden bahsedilecektir.

2.2.2.1.Biyolojik Kuram

Biyolojik düzeneğin önemi üzerinde duran kuramcılar, beynin saldırganlığın ortaya çıkmasında, endokrin sisteminin ve merkezî sinir sisteminin işlevinin olduğunu desteklemişlerdir. Biyolojik kuram, insanın davranışlarını, beynin belli başlı kısımlarına bağlamakta yetersiz kalmaktadır. Merkezi sinir sisteminin bütünüyle aktif olmasının neticesinde davranışlar sergilenir. Kuramın önde gelenleri genetik yapı, serotonin, dopamin, noradrenalin, aminobütirik asit (GABA) gibi kavramlar üzerinde incelemeler yapmışlar. Hatta nörotransmitterler, hipotalamus ve amigdala gibi kavramlar üzerinde de çalışmalar yaparak saldırgan davranışın sebebini ortaya çıkarmak için çalışmalar yapmışlardır (54).

Saldırganlığın temelini, merkezî sinir sistemi içinde arayan kuramcılar merkezi sinir sistemi içinde bulunan serotonin odak noktası haline getirmişlerdir. Serotonin etkinlik seviyesi düşük düzeyde olan canlıların, serotonin etki seviyesi yüksek canlılara kıyasla daha çok saldırgan eylemler sergilediklerini ortaya çıkarmışlardır. Düşük serotonin etkisi

beyin düzeneğinin, eylemlerin engellenmemesine ayrıca saldırganlık seviyesinin yükselmesine sebep olduğu görülmüştür (24).

Saldırganlık konusunda etkisi olan başka bir hormon ise testesterondur. Biyolojik kuram organizmada bulunan yapıların, hormonların, beynin hatta kromozomların saldırganlıkla bir ilişkisinin olup olmadığını inceler. Conner (1988); hayvanlar üstünde uyguladığı deneylerde, testosteron vererek saldırganlık seviyesinde artışı ortaya çıkarmıştır. Testosteron hormonu henüz fetüs evresinde vücutta ortaya çıkmaya başlamaktadır. Ayrıca bu nedenle beynin şekillenmesinde de rol oynamaktadır. Bu verilerden yola çıkarak erkeklerin kadınlara kıyasla daha çok saldırgan davranışlar sergilemiş oldukları iddia edilmektedir (37)

Hayvanlarla yapılmış olan incelemelerde, saldırganlıkta testesteronun etkisinin var olduğu ortaya çıkarılmış. Testesteronun fazla düzeylerde olması saldırgan davranışları çoğalttığı ve kadınlarda var olan östrojen hormonunun saldırganlık seviyesinde etkisinin çok az veya etkisinin olmadığını altı çizilmiştir. Kadınlık hormonu olan prolaktinin saldırgan eylemleri azalttığı ifade edilmiştir. Saldırganlık kavramının biyolojik sebepleri açıklanmaya çalışılırken, kromozomlarda incelenmiştir. Bunun sonucunda bazı erkeklerin fazladan Y kromozomu ile dünyaya geldiklerini, kısaca 23. kromozomlarının XYY yapısında olduğu savunulmuştur. Bir Y kromozomu daha eklenmiş erkeklerde saldırganlık, şiddet ve de suç işlemeye yatkınlık gibi konuların göz önüne çıkacağını savunmuşlardır (24).

Beyinde var olan limbik sistem özel olarak duygu, öfke, korku, korku gibi duyguları gerçekleştiren kısımdır. Araştırma yapanlar, limbik sistemde hasar görmüş maymunlarla yapmış oldukları araştırmalarda en ufak bir kışkırtma halinde saldırganlık ile karşılık verdiklerini gözlemlemişlerdir. Hatta ve hatta bu bölgenin saldırganlık üzerinde etkisi olduğu gözlenmiştir (41) .

2.2.2.2.Psikanalitik Kuram

Psikanaliz, saldırganlığın psikolojik bütünselliğinin içsel bir parçası olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca kabul edilmesi gerektiğini ifade eden ilk teori olmuştur. Şiddet

kavramının insanlık tarihi kadar eski ve sürekli olması sebebiyle saldırganlığın doğuştan gelen bir içgüdü olduğuna dair hipotez ortaya çıkmıştır. Bu fikrin psikolojideki en önemli ileri gelenlerinden biri Freud'dur (55).

Freud (1920), insanların ikili bir içgüdü taşımış olduklarını savunur. Buna göre, kişinin hareketleri, iki önemli güç tarafından yönetilir. Bunlar yaşam içgüdü (eros) ve ölüm içgüdüdür (thanatos). Eros, bireyleri haz aramaya ve isteklerini yerine getirmeye yönlendirirken, thanatos benlik yıkımına yöneltir. Bu iki içgüdü, bireyin içinde hiç tükenmeyen bir psikolojik çelişki yaratır. Bu çelişki, yıkıcı gücün bireyin kendinden başkalarına yöneltilmesiyle hallolur. Böylece, kişi başka bir bireye saldırgan davranarak, kendi psikolojik düzenini korumuş olur. Freud (1920), yaşam içgüdüünün türevinin cinsellik, ölüm içgüdüünün türevinin ise saldırganlık olduğunu iddia eder. Freud saldırganlığı, aslında kişinin kendine yönelik olan yıkıcı eğilimlerinin, dış dünyadaki cisimlere çevrilmesi olarak ifade etmiştir. İnsan başka insanlarla savaşır ve onlara yıkıcı davranışlar sergiler. Çünkü kendini ortadan kaldırma isteğini yaşam içgüdülerinin gücü engellenmiştir (56).

Psikanalitik kurama göre, insanda saldırganlık dürtüsü doğuştan oluşmaktadır. İnsanlar, aç, susuz veya cinsel olarak uyarılmış hissedebildikleri gibi, saldırganlık da hissedebilirler. Diğer dürtülerle olduğu kadar, saldırganlık duyguları ile de ilişki kurabilirler. Ayrıca bilinen hiçbir fizyolojik mekanizmanın bulunmamasına rağmen, saldırganlık temel dürtülerden bir tanesi olarak kabul görür (57).

Neo-psikanalistler saldırganlığı, kişinin arzu ve gereksinimlerinin engellenmesi halinde göstermiş olduğu savunma şeklinde değerlendirir. Özellikle benlik değerinin tehdit edilmesi, bu tehdidi oluşturana yönelik zarar verme isteği oluşturur (58).

2.2.2.3.Etiyolojik Kuram

Psikoanalitik kuramda olduğu gibi etiyoloji kuramında da saldırganlığın doğuştan kazanıldığı savunur. Freud'un Psikoanalitik kuramına göre saldırganlık zarar verici bir güç olarak kabul edilir. Fakat etiyolojik kurama göre organizmanın uyum sağlamasını kolaylaştıran olumlu bir özelliktir. Evrim sayesinde en güçlü kişiler saldırganlık genlerini

gelecek nesillere aktarabilmektedirler. Çünkü çiftleşmek için bu kişiler toplulukların diğer bireyleriyle savaşmak zorundadırlar. Aynı zamanda insanlar sınırlı miktarda bulunan yiyeceğin yer aldığı bölgesel alanı savunmak, yiyecek dağılımını eşitlemek amacıyla da saldırganlığa gereksinim duymaktadırlar (59).

Etiyolojik kurama göre; saldırganlık, çevreye uyum sağlama ve türün devamı gibi konulara yardımcı olduğu için yararlı olduğu düşünülmektedir (60). Saldırganlık dışa vurulduğunda, kişide boşalım sağlamak ve sonradan sergilenecek saldırganlık olasılığını azalmaktadır (61). Etiyolojik bakışa göre; saldırganlık enerjisinin, spor gibi sosyal yönden kabul edilebilir seçeneklerle boşaltılması gerekmektedir. Psikanalistik bakışa göre ise, kişinin saldırgan dürtülerinden kurtulması mümkün olmamaktadır. Ancak kişinin ilk yaşlarındaki aile bağları, süpergonun oluşması ve toplumsal açıdan kültürleşme sürecinde bu saldırgan dürtüler başka taraflara çekilebilir (62). Çağımızda saldırganlık içgüdüleri bastırılmaktadır. Bu içgüdü'nün yarattığı enerji ise; başarı, kazanma isteğiyle rekabet etme, yarışma, saldırgan politik olaylara karışma gibi eylemlerle boşaltılmaktadır (60).

2.2.2.5.Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Engellenme, bireyin hedefe dönük eylemlerinin dışsal olarak bastırılması (62) ya da alışılmış pekiştiricinin eksikliğine gösterilen tepki çeşitleridir. Engellenmeler neticesinde, tepkideki şiddetlenme ve çeşitlenmeler saldırganlık şeklinde hissedilmektedir (63). Birey doğuştan değil, engellenmenin sebep olduğu dürtü tarafından güdülenerek saldırgan davranışa yönelmektedir (64).

Engellenme Hipotezi başlangıçta, saldırganlığın her zaman engellenmenin bir ürünü olduğunu ve engellenmenin olduğu her durumda, herhangi bir biçimde ve derecede kaçınılmaz olarak ortaya çıkacağı düşüncesinden hareketle, 1939 senesinde Yale Grubu şeklinde adlandırılan Dollard, Miller, Doob, Mowrer ve de Sears geliştirmiştir. Araştırmaları için alıkoyma kavramı; hedeflenen noktaya ulaşmanın el koymasınıdır. Engellenmelerin artış göstermesi ile beraber saldırgan dürtüler de ilişkili şekilde artış gösterir. Bu neticede saldırganlık ortaya çıkmış olur. Kurama göre engellenme her daim saldırganlığa sebebiyet olur. Ayrıca saldırganlığın devamlı bir engellenmenin neticesi olduğunu savunur (55).

Miller ve arkadaşları (1939) engellenmenin sürekli saldırgan eylemlere sebep olmadığı konusunda direnmesi ile bu kuramı ve iddia edenlere eleştiride bulunmuşlardır. Eğer engelleyen eylemin sahibi, engellenen kişiye göre oldukça güçlü ise, engellenmiş saldırgan davranışlar sergilemeyebilir. Bu durumda saldırganlık bastırılmış olabilir (65).

Engellenme, saldırganlık duygusuna sebep olma eğilimindedir düşüncesi psikolojideki en temel düşüncelerden bir tanesidir. Kuramın oluşum esnasında psikanalitik yaklaşımdan kaydadeğer düzeyde fayda edinilmiş olursa da farklı bir biçimde Freud'un düşüncelerini kontrol edilebilir bir çevre etrafında saldırganlık tanımlanmaya çalışılmıştır. Dollard (1939) saldırganlık kavramını ifade ederken, doğumla gelen ölüm içgüdüğü ya da saldırganlık dürtüsünden yola çıkmıştır. Ancak tamamen kabullenmemiştir. Hayata gelişle saldırgan davranmak yerine, engellenme neticesinde saldırgan davranan bir kişi görüşünü ortaya çıkarmışlardır. Engellenmeye verilmiş önem, saldırganlık kavramının küçük görülmesine ve geri kalan büyük zararlı uyaranların da istemsiz bir şekilde önemsiz görülmesine sebep olmuştur. Engellenme duygusu saldırganlığın uyaranlarından biridir, ancak en güçlü olanı değildir (66).

Özetle Engellenme Hipotezi, saldırganlığı içgüdülerle açıklamaya çalışır. Ayrıca bu hipotez, saldırganlığın sebeplerini içsel nedenlerle ilişkilendiren kuramlar ile dışsal nedenlerle ilişkilendiren kuramlar arasında bir köprü görevi görüp ve bu kuramları birleştirmektedir (36).

2.2.2.6.Sosyal Öğrenme Kuramı

Freud, saldırganlığı, ölüm içgüdüünün enerji dışarı vurumu olarak ele almaktadır. Bununla beraber bu enerjinin bir kısmının sembolik saldırganlık biçimleriyle boşalabileceğini de ifade eder. Sosyal faktörlerin bu konudaki önem ve etkisini büyük oranda küçümseyen Freud ve etiologlar, saldırgan davranışları dürtü azaltıcı ve kendi bakış açısından ödüllendirici davranışlar biçiminde değerlendirmişlerdir. Sosyal öğrenme teorisyenleri ise insan kitlelerinde saldırgan davranışların tesadüfi olarak ödüllendirici ve cezalandırıcı etkileri üzerinde dikkatle dururlar (67).

Bandura, (1973)'ün Sosyal Öğrenme Teorisine göre saldırganlık, tecrübe edinerek veya çevredekiler izleyerek öğrenilen, ödüllendirildiğinde uygulanan ve olumlu pekiştirme ile devam ettirilen sosyal davranış biçimidir (58).

Bu teori, saldırganlığın diğer sosyal davranışlarda olduğu gibi sonradan ortaya çıkan bir davranış olduğunu iddia eder. Diğerlerine karşı saldırgan davranışlar gösterenlerin, geçmiş yaşantıları sebebiyle saldırganlığı benimsediklerini veya bu davranışları ile ödüllendirilmiş olduklarını hatta çevresel ve sosyal şartlar tarafından kışkırtılmış kişiler olduğu belirtir. Engellenme ya da öfkede uyarılmışlık hali saldırganlığın başlangıcına sebep olabilir; fakat saldırganlığın ön koşulunu ifade etmez. Bu bağlamda saldırganlığı harekete geçiren durumların birçoğu (hakaret, haksız muamele, statüye karşı tehditler) öğrenme neticesinde bu işlevi görmektedirler (68).

Sosyal öğrenme kuramının bir takım ilkesi üzerinde Bandura ve Walters (1965) özenle durmaktadır. Buna göre; gözlenmiş olan bir davranışın öğrenilmesinde, modelin gözleyen için ne ifade ettiği ve modelin davranışları içerisindeki hiyerarşi kayda değerdir. Kişinin model aldığı davranışları ortaya koymasında ödül ve ceza kavramlarının etkisi vardır. Bu durumun yanında, kişi yalnızca bir durumda gözlemleyip model aldığı hareketi, farklı koşul ve durumlara da genelleyerek, saldırganlığı bir tepki şekli olarak öğrenip, tüm koşullarda sergileyebilir. Kendisine vurmuş olan bir çocuğu döverek, annesinden “Aferin, iyi yaptın” pekiştirecini alan bir çocuğun, bu davranışı başka yaşantılarına da genellemesi buna örnek olarak verilebilir (69). Bandura ve Walters (1965), Bandura (1983) ve Johnson (1972), saldırganlığın öğrenilmesinde, iki temel unsur üzerinde durmaktadır. Bu unsurlar, araçsal öğrenmeler ve gözlemsel öğrenmelerdir. İnsan ve hayvan davranışlarındaki temel amaç, acıdan kaçınma ve haz almaya yöneliktir. Araçsal öğrenme süreci de bu haz alma ve acıdan kaçınma unsurları üzerine oluşturulmuştur. Buna göre kişi, saldırgan davranışı neticesinde haz (ödül) alacağını düşünüyorsa, saldırgan davranışlarını daha sık, ceza alacağını düşünüyorsa daha az sergileyebilir (67).

2.3. Anne-Baba Tutumu ve Saldırganlık

Çocuklarda gözlenen davranış ve uyum problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki etkileşim üzerinde oldukça fazla durulmaktadır. Ergenlik ile birlikte artan fiziksel gücün ve çevrenin etkisiyle şiddetten keyif alma ve saldırganlığın artışı beklenen bir durumdur. Şiddet davranışları gösteren çocuk ve ergenlerin aileleri sorun çözme, iletişimde, duygusal tepki verebilmede, ailedeki rollerde, davranış denetiminde, ihtiyaç duyulan ilgiyi gösterebilmede ve ailesel fonksiyonlarında önemli düzeyde yetersizlik yaşarlar (28).

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (2001)'nin yapmış olduğu çalışmaya göre ülkemizde ailelerin üçte birinin ailelerinde fiziksel güç kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Güç kullanan evlerin üç bölü dördünde çocukların güç kullanımına şahit oldukları görülmüştür. Ayrıca bu çocukların güç sonrası korku, ebeveynleri sevmeme, içe kapanma, saldırganlık biçiminde tepki verdikleri görülmüştür (9). Ailede güç kullanma, gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerin bir halk sağlığı problemidir. Özellikle erken çocuklukta yaşanan bu güç kullanımı kişilerin hayatlarına düzelmeyecek hasarlar verir. İyileşemeyecek psikolojik sorunlara ve özellikle de fiziksel sakatlıklara sebebiyet verebilir. Bu sebeple kişilerin saldırgan davranışlarının erken uyarı ipuçlarını bilmeleri, potansiyel güç oluşturacak davranışları fark etmeleri, bu belirtileri gösteren çocukları teşhis etmeleri ve bu işaretlerin aile tarafından tanımlanabilmesi açısından ailelere eğitim verilmesi, saldırgan davranışlara müdahaleleri geliştirmesi yönünden önemlidir (70).

Karataş'ın (71) ebeveyn saldırganlığıyla lise öğrencilerinin saldırganlıkları arasındaki etkiyi araştırması neticesinde; babanın saldırganlık düzeyinin artmasına bağlı olarak ergenlikte saldırganlık düzeyinin de yükseldiği ortaya çıkmıştır (71). Hatunoğlu (72), otoriter anne-babalarıyla büyüyen çocukların demokratik ve ilgilenmeyen anne-babalar ile büyüyenlere göre daha saldırgan yönelimi içinde olduklarını ortaya çıkarmıştır (72).

Demokratik anne-baba tutumu çocukların istedik davranış geliştirmelerini arttırırken, problemlerin üstesinden gelme konusunda da şiddeti bir yöntem aracı olarak kabul etme düzeyini azaltmaktadır. Demokratik aile ortamında yetişen kişiler; problem

özmede kendilerine özgü yöntemleri kullanarak şiddete daha az başvururlar. Ama, otoriter tutum etkisinde olan kişiler kendi keşfettikleri çözüm yolları yerine anne-babalarının zorlandıkları yöntemleri kullandıkları için kendilerini gerçekleştirmek ve kabul görme için şiddete başvururlar (55).

2.4. Konuyla İlgili Yapılmış Araştırmalar

2.4.1.Saldırganlık İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

Bu bölümde yurtiçinde ve yurtdışında saldırganlık ile ilgili yapılmış olan, araştırmalara yer verilmiştir.

Demirhan (73) kendini açma düzeyleri farklı olan ergenlerin saldırganlık düzeylerinin kişisel ve sosyal nitelikler ile aile nitelikleri bakımından değişiklik gösterip göstermediğini araştırmıştır. Edinilen bilgilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyleri, cinsiyetleri, karşı cinsten arkadaşın bulunma durumu, anne ve babanın tutumunu algılama biçimine göre farklılaşma göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin, sınıf düzeyi, başarı düzeyi, kendini algılama biçimi, evde ders çalışma ortamının uygunluğu, ailenin gelir durumunu algılama biçimi, annenin çalışma durumu, anne ve babanın eğitim düzeylerine göre farklılık göstermediği görülmüştür.

Wood, Cowan ve Baker (74) çocuklar üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda, içine kapanık ve sözlere kulak vermeme davranışları sergileyen çocukların akranlarınca yok sayıldıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Herrmann ve McWhirter (75), yapmış oldukları araştırmada, lise öğrencileriyle birlikte işbirliğiyle öfke ve saldırganlık yönetimi programı geliştirmişler. Öğrenciler, başlangıçta toplumlarındaki öfkeyi ve saldırganlığı fark ettikleri araştırmada daha sonra kendi öfkeleri ve saldırganlıklarının üstesinden gelmede ne tür yeteneklere ihtiyaçları olduklarını öğrenmişlerdir.

Vierikko ve arkadaşlarının (76), Finlandiya’da davranışsal gelişim ve sağlık alışkanlıklarının araştırıldığı yurt çapındaki ikiz aile araştırmasının bir parçası olan araştırmada saldırganlığın genetik ve çevresel etkilerinde cinsiyet farklılıklarını araştırmışlardır. Araştırmada, erkek ve kızlarda, genetik ve çevresel etkenler öğretmen ve aile ölçümleriyle araştırılmıştır. Çalışmaya, 1651 ikiz katılmıştır. Sonuçlar, hem erkek hem de kız çocukların saldırganlığında genetik, genel çevresel ve spesifik çevresel etkilere cinsiyet farklılıkları olduğunu göstermiştir. Tüm ölçümler için, erkek çocuklarda kızlardan daha düşük kalıtsal özellikler ve daha yüksek genel çevresel etkenler saptanmıştır.

Cummings, Hoffman ve Leschied (77), araştırmalarında saldırgan kız çocuklarına için 8 oturumluk bir psiko-eğitsel grup çalışmasının etkisini incelemişlerdir. Cinsiyet rolleri, çocukluk istismarları, ilişkisel saldırganlık ve kız kültürü gibi saldırganlıkla alakalı cinsiyete yönelik konuların yer aldığı psiko-eğitsel grup çalışmasının kızların saldırgan davranışlarıyla ilgili tavırlarının bazılarını değiştirdiğini saptamışlardır.

Dizman ve Gürsoy (78), ilköğretim 4. ve 5. sınıfa devam eden anne yoksunu olan ve olmayan çocukların saldırganlık yönelimlerini saptamak amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda anne yoksunu olan ve olmayan çocuklar arasında saldırganlık eğilimi puanlarında önemli farklılıklar olduğunu saptamışlardır. Çocukların sosyo-ekonomik düzeyi, yaşı ve babanın öğrenim düzeyinin saldırganlık puanlarında anlamlı farklılıklar yarattığı saptanırken, anneden ayrılığın süresi, anneyi görme sıklığı değişkenlerinin anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimi puanları üzerindeki etkisinin önemli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Boxer ve Tisak (79), saldırganlığın devamlılığı konusunda çocukların inançları üzerine, 139 ilkokul ğrencisi ile bir araştırma yapmışlardır. Yapılan araştırmada, öğrencilere saldırgan akranlarını ifade eden kısa sorulardan oluşan ölçek uygulanmıştır; ölçekte öğrencilerin akranlarının farklı bağımlarda ve zamanla devam edeceğine inandıkları saldırganlık boyutunu değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca ocuklar akranlarının saldırganlığının sosyal ve ahlaki kabulünü ve saldırganlıktan vazgeirmede onlara yardım etmenin ne kadar zor olabileceğini değerlendirmişlerdir. Sonuçlar, saldırganlığın zaman ve bağlam karşısında sürekli olarak göründüğünü ve muhtemelen de biraz kabule yol açtığını göstermiştir.

Wall ve arkadaşları (80) 'nın kötü muamele görmüş saldırgan ve suçlu davranışları araştırdıkları çalışmalarında, anne-baba tutumlarının bireylerde saldırganca davranışları etkilediği saptanmıştır. Çevresinden olumsuz tutumlar gözlemlenen bireylerin saldırganca davranışlar gösterme ihtimallerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Lopez ve arkadaşlarının (81) 'nın yaptığı çalışmada saldırgan davranışlar grlen ve görülmeyen dışlanmış öğrenciler arasındaki farklılıklar araştırılmıştır. Çalışma sonucunda; okul, aile, kişisel farklılıklar ve sosyal çevresel yönden farklılıklar bulunmuştur. Saldırgan davranışları grlen dışlanmış öğrencilerin anne-babalarının daha

fazla saldırganca davranışlar sergilediği, kendi özsayıgılarının diğler öğrencilere oranla daha düşük olduğu, anne-babaları ile iletişimlerinde saldırganca tutumun diğler öğrencilere göre daha yüksek olduğu ve akademik olarak daha başarısız oldukları saptanmıştır.

Ağlamaz (82)'ın ergenlerin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, sınıf düzeyi, cinsiyet, anne-baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesini yaptığı çalışmasında cinsiyete, sınıf düzeyine göre anlamlı fark saptanmamıştır. Annesi ortaokul mezunu olan çocukların saldırganlık puanları diğlerlerine göre yüksek bulunmuştur. Babası yüksekokul ve üniversite mezunu olan çocukların, saldırganlık puanları daha düşük bulunmuştur. Düşük gelir düzeyine sahip çocukların saldırganlık puanları diğlerlerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Burton, Hafetz ve Henninger (83), tarafından yapılan çalışmada ilişkisel ve fiziksel saldırganlıkta cinsiyet farklılıklarını incelemişlerdir. Çalışmada 134 üniversite öğrencisi, ilişkisel ve fiziksel saldırganlık ölçümleri ile değerlendirilmişlerdir. İlişkisel ve fiziksel saldırganlık kadın ve erkekler için diğler kişiler ve duygusal ölçümlerle ilgili farklı örüntülerle gösterilmiştir. Erkekler için daha yüksek fiziksel saldırganlığın daha düşük uyumlulukla ilişkili olduğu, kadınlar için ise, daha fazla fiziksel saldırganlığın daha yüksek depresyonla ilişkili olduğu saptanmıştır. İlişkisel saldırganlık hem erkek hem de kadınlar için, düşük uyumlulukla ilişkili bulunmuştur.

Ayan (84)'ın aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimlerini incelediği araştırmasında, ailesinde şiddet uygulanan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Ailesinde saldırganlık davranışları çok sık ve ara sıra gözlemlenen öğrencilerin saldırganlık puanları, ailesinde hiçbir zaman saldırgan davranışlar gözlemlenmeyen öğrencilerin saldırganlık puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Öz (85) ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinde saldırganlık düzeyleri cinsiyet, sınıf düzeyleri, yaş, anne-baba eğitim düzeyleri, algılanan akademik başarı, gelir düzeyleri ve algılanan ebeveyn tutumu değişkenlerine göre incelediği çalışmasında, öğrencilerin saldırganlık davranışlarının cinsiyet ve algılanan akademik başarı durumu açısından anlamlı şekilde farklılaştığı; diğler değişkenlere göre ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır.

Akdemir ve arkadaşları (86) 'nın bipolar duygudurum bozukluğu olan anne-babaların çocuklarında görülen psikopatolojilerini inceledikleri çalışmalarında, yıkıcı davranım bozukluğunun anlamlı düzeyde fazla görüldüğü sonucuna varmışlardır.

Karahan, Özcan ve Ağlamaz (87) yapmış oldukları araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin ebeveynlerin birlikte olma veya ayrı olma, ebeveynleri öz veya üvey oluşu ve yaşamda öncelik verilen en önemli değere göre değişip değişmediğini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda; ebeveynleri boşanan, anne veya babası üvey olan ve hayatındaki en kıymetli şeyi, zenginlik şeklinde ifade eden öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Gültekin (88)'in ortaokul öğrencilerinin öfke ve saldırganlık düzeylerini saldırganlık-öfke azaltma programı ile azaltmaya çalıştığı araştırmasında, saldırganlık-öfke azaltma programının katılımcı öğrencilerin saldırganlık düzeylerini azalttığı yönünde anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır.

Yıldız ve Erci'nin (70) ebeveyn tutumlarının ergenlik dönemi saldırganlığıyla ilişkisini inceledikleri araştırmalarında, ebeveyn tutumlarıyla ergenlik saldırganlığı arasında anlamlı yönde bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynleri ilgisiz ve otoriter tutuma sahip olan ergenlerin saldırganlık eğilimleri yüksek, ebeveynleri demokratik tutuma sahip ergenlerin saldırganlık eğilimleri ise düşük olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada cinsiyet ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erkek ergenlerin kız ergenlere göre daha saldırgan tutum sergilediklerini saptamışlardır.

Bacıoğlu ve Özdemir (53), ilköğretim öğrencilerinde saldırganlık davranışlarıyla yaş, cinsiyet, başarı durumu ve öfke arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında ilköğretim öğrencilerinde yaş ile birlikte saldırganlık düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bacıoğlu ve Özdemir'in (53) 9-14 yaş arası 520 ilköğretim öğrencisinin saldırgan davranışlarıyla cinsiyet, yaş, algılanan akademik başarı ve öfke arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, öğrencilerin saldırganlık davranışıyla cinsiyet, yaş, algılanan akademik başarı ve öfke arasında anlamlı düzeyde ilişki saptamışlardır. Öfkenin, öğrencilerin saldırganlık düzeylerini arttırdığı sonucuna varmışlardır.

Sezer ve arkadaşları (89)'nın anne-baba tutumuna göre saldırganlık davranışlarını incelediği çalışmasında, otoriter tutuma sahip anne-babası olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri demokratik tutuma sahip anne-babası olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden yüksek bulunmuştur. Anne-baba birliktelik durumu ile saldırganlık puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Kına (90)'nın, ortaokul öğrencilerinde anksiyete ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, cinsiyete göre erkeklerin saldırganlık düzeylerinin kızların saldırganlık düzeylerinden daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

2.4.2. Anne-Baba Tutumları İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

Snyder, Stoolmiller, Wilson ve Yamamoto (91) ebeveyn-çocuk ilişkileri ile çocuklarının saldırgan davranışları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada: ebeveynlerin sergilediği sert tutum ile çocuklardaki saldırgan davranışları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

Weber (92), anne-baba tutumlarının çocukların davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma 9-12 yaş arasında 280 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda demokratik tutum sergileyen anne-babaların çocuklarının umutsuzluk skorunun düşük olduğu gözlemlenmiştir. İlgisiz anne-babaların çocuklarının ise umutsuzluk puanları daha yüksek skorlar vermiştir. Çalışmada ortaya çıkan bu sonuçlar, anne-babaların çocukların eğitiminde önemli bir role sahip olduklarını belirtmektedir. Demokratik tutum sergileyen anne-babalar tarafından yetiştirilen çocukların sağlıklı davranışlara sahip olmaya diğer ebeveyn tutumlarına nazaran daha yatkın oldukları ileri sürülmektedir.

Hempel, Miles ve Wolfradt (93) tarafından 276 lise öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada anne-babadan algılanan psikolojik baskı ile sürekli kaygı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu saptamışlarken, anne-babadan algılanan sıcak samimiyet ile sürekli kaygı arasında negatif bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır. Ayrıca anne-babasından otoriter tutum algılayan ergenlerin kaygı seviyelerinin de yüksek olduğu saptanmıştır.

Dizman ve Gürsoy (78), anne yoksunluğu ile saldırganlık eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, anne yoksunu olan çocukların, saldırganlık eğilimi

puanları ile anne yoksunu olmayan çocukların saldırganlık eğilimi puanları arasında farklılık saptamışlardır. Anne yoksunu olan çocukların, saldırganlık eğiliminin daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır.

Lopez, Olaizola, Ferrer ve Ochoa (81), saldırgan ve saldırgan olmayan reddedilmiş çocuklar arasında, kişisel, aile, okul ve sosyal değişkenleri incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında 814 ispanyol ergenle araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda saldırgan reddedilmiş ergenlerin, saldırgan olmayan reddedilmiş ergenlerle kıyaslandığında daha düşük ailesel benlik saygısı düzeyi, zayıf ailesel destek, evde ebeveynler arasında yüksek oranda saldırganlık ve kötü ebeveyn-çocuk ilişkisi gösterdiklerini saptamışlardır. Ayrıca, saldırgan reddedilmiş çocuklar, daha düşük akademik benlik saygısı düzeyi, okul ve çalışmaya karşı daha olumsuz bir tutum, öğretmenlerle zayıf ilişkiler ve daha fazla akademik güçlükler gösterdiklerini saptamışlardır. Araştırmada ayrıca saldırgan reddedilmiş çocukların, yaşam olaylarında ve hayatlarındaki değişiklikler konusunda daha isteksiz oldukları ve genel olarak daha yüksek düzeyde stres algıladıkları bulunmuştur.

Moore ve Pepler (94)'in anneden gelen sözel saldırganlık ve çocukların uyumu üzerine yaptıkları çalışmada 6-12 yaş arasındaki çocuklar ve anneleri örneklem olarak alınmıştır. Annelerin 110'u çeşitli barınma evlerinde bulunan ve şiddet içeren ilişkideki kadınlar, 100'ü de eşleriyle birlikte yaşayan şiddet içermeyen ilişkideki kadınlardır. Çalışmada, anneden gelen sözel saldırganlığın çeşitli şekilleri ile onların çocuklarının uyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Şiddet içeren ve içermeyen aileden gelen annelerin sözel saldırganlık davranışlarını kullanma biçimleri kıyaslanmıştır. Sonuç olarak her iki gruptaki annelerin tehdit ve hakareti kullandıklarını saptamışlardır. Her iki grupta da hakaret etme, çocukların uyumunda belirleyici olmuştur. Şiddet bulunan evlerden gelen çocuklarda ilişki, dikkat çekici bulunmuştur. Aile içindeki şiddetin kronik olmasının ve anne tarafından aşağılanmanın çocukların duygusal olarak dayanıksız olmalarına yol açabileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Özen (95) 6, 7, 8 ve 10. sınıflarda öğrenim gören öğrencilerle yaptıkları çalışmasında, algılanan çocuk yetiştirme stili ile akran zorbalığına maruz kalma arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgulara göre, algılanan çocuk yetiştirme stilinin akran zorbalığına maruz kalmanın tüm boyutlarındaki katkısının anlamlı olduğu

bulunmuştur. Ayrıca çocuk yetiştirme stillerinin alt boyutlarından biri olan anneden algılanan denetim/kontrol boyutunun, alay, açık saldırı ve zorbalığa maruz kalmada bağımsız katkısı söz konusu iken; babadan algılanan sevgi/ilginin, zorbalığa maruz kalmada bağımsız katkısı olduğunu saptamıştır.

Milevsky, Schlechter ve Netter (96), 272 ergen üzerinde, anne-baba tutumlarının öz-saygı, depresyon ve hayattan tatmin olma üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında, açıklayıcı-otoriter anne tutumuyla yetişen ergenlerin öz-saygı ve hayattan tatmin olma durumlarının, izin verici anne tutumundan daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Babaya özgü tutumlarda ise çocuğun psikolojik gelişiminde etkisinin olmasının yanı sıra bunun anneye özgü tutumlar kadar belirgin olmadığı saptanmıştır.

Suchman, Rounsaville, Decoste ve Luthar (97) anne-baba kontrolü ve kabulünün çocukların uyumu üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmada, anne-baba kontrolünün davranışsal uyum; anne-baba ilgi/kabulünün psikolojik uyumla ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Sağlam'ın (98) ergenler üzerinde yapmış olduğu çalışmada, anne-babalarını demokratik olarak algılayan ergenlerin, anne-babalarını otoriter olarak algılayanlara kıyasla anne-baba iletişimlerinin daha olumlu ve sosyal destek oranlarının göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yılmaz (99), 1006 ortaokul öğrencisi üzerinde yapmış olduğu bir araştırmada öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumlarının özerkliklerinin gelişimine olan etkilerini incelemiştir. Yapılan çalışma sonucunda cinsiyet, doğum sırası, çocuk sayısı, anne ve babanın eğitim seviyesi ve ailenin gelir düzeyine göre hem anne-baba tutum ölçeğine göre, hem de ergen özerklik ölçeğine göre gruplar arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Algılanan anne-baba tutumları, ergen özerklik ölçeği faktör puanları ve akademik başarı açısından incelendiğinde hem anneden hem de babadan algılanan demokratik tutumun davranışsal özerklik, duygusal özerklik ve akademik başarıda ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

Tura (100), 550 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırma sonucunda; ailelerini otoriter olarak algılayan öğrencilerin akran zorbalığına daha fazla maruz kaldıkları sonucuna ulaşmıştır.

Cenk (101), 1136 ergen üzerinde yapmış olduğu araştırma sonucunda; ailelerini demokratik olarak algılayan ergenlerin iyimserlik düzeyleri, ailesini ilgisiz ve otoriter olarak algılayan ergenlerin iyimserlik düzeylerine kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Fiyakalı (102), 836 lise öğrencisi üzerinde yapmış olduğu çalışma sonucuna göre, anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzları arasında cinsiyete, sınıf düzeyine ve anne-baba eğitim düzeyi yönünden anlamlı bir farklılık olmadığı fakat, anne-baba tutumlarına göre anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna varmıştır.

Fırat (103), 104 suça sürüklenmiş çocuk üzerinde yaptığı bir çalışma sonuçlarına göre anne ve baba tutumu otoriter ve koruyucu olan çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin, anne ve baba tutumu demokratik olan çocuklara kıyasla daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özdemir (104) tarafından 1113 ergen üzerinde yapılmış olan bir çalışma sonucuna göre; annelerin de kabul/ilgi ve kontrol düzeylerinin babalarinkine kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Annenin kabul/ilgisi eğitim düzeyi yönünden bir farklılık göstermezken, babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarına gösterdikleri kabul/ilgide azalma olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Toksöz (105), 594 ortaokul öğrencisinin zorbalık eğilimleri ve aile tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapmış olduğu çalışmaya göre; ortaokul öğrencilerinin yaş, sınıf, cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile gelir düzeyi değişkenlerinin öğrencilerin zorbalık eğilimi ve anne-baba tutumu arasında anlamlı yönde bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca anne-baba tutumları ile zorba davranış eğilimi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Kordi ve Baharudin (106) anne-baba tutumlarının çocukların okul başarısı üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında, anne-baba tutumları ile çocukların okul başarıları arasında anlamlı bir ilişki saptamışlardır. Anne babalarında demokratik tutum algılayan çocukların okul başarılarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bolattekin (107) anne-babaların bağlanma stili ve anne-baba tutumlarının çocuklarda gözlemlenen davranış problemleri üzerine etkisini inceledikleri çalışma sonucuna göre; çocuklardaki davranış problemlerinde ve akran sorunlarında cinsiyete göre

anlamli yönde farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Erkek ocukların kız çocuklarına kıyasla daha çok davranış problemi gösterdiği, sosyal davranışlarda kız çocuklarının erkek çocuklara kıyasla daha çok başarı gösterdikleri sonuçlarına ulaşmıştır. Ayrıca anne-babaların bağlanma şekillerine göre çocuklarında gözlemledikleri davranış sorunları arasında anlamli değişikliklere rastlanmıştır.

şahin (9) ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışma sonucuna göre; ergenlerin anne-babalarından algıladıkları demokratik tutum ve otoriter tutum ile saldırganlık davranışları arasında anlamli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ergenlerin anne-babalarından algıladıkları otoriter tutum leğinden aldıkları puanlar yükseldikçe, ergenlerin saldırganlık leğinden aldıkları puan da yükselmektedir. Ergenlerin anne-babalarından algıladıkları demokratik tutum leğinden aldıkları puanlar yükseldikçe ergenlerin saldırganlık leğinden aldıkları puanlarda düşmektedir.

Gözübüyük (108) okul öncesi dönem çocuklarında davranış problemlerinin anne-baba tutumu ve öz-kontrol ile ilişkisini incelemeyi amaçladığı araştırma sonucuna göre; olumlu ebeveyn tutumu ile öz-kontrol arasında pozitif yönde, davranış problemler ile negatif yönde ve öz-kontrol ile davranış problemleri arasında ise negatif yönde anlamli ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Altıntaş (109) ortaokul öğrencilerindeki problemlili internet kullanımı ile algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, internetin olumsuz sonuçları, sosyal fayda, aşırı kullanım ve problemlili internet kullanımının demokratik tutum ile düşük düzeyde negatif yönde anlamli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışken, koruyucu-istekçi tutum ile otoriter tutum arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Can ve Aksel (110) araştırmalarında ebeveyn kabul veya reddi ile ebeveyn uygulamaları arasındaki ilişki ve bunları etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Bu araştırmada anne ve babanın kabul ya da reddetme özellikleri ve denetim ile anne-baba uygulamaları arasındaki bağlantıyı ve bunu etkileyen faktörleri ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Araştırma rneklemleri ilköğretim döneminde çocuğu olan 172 anne ve babadan oluşmuştur. Ebeveyn Kabul/Red/Kontrol leği adı verilen bir ölçekle anne-

babaların çocuğu kabullenme ve reddetme davranışlarına ait algıları ölçölmeye çalışılmışlardır. Ana Babalık Uygulamaları Değerlendirme Ölçeği ile de anne-babaların ilköğretim çağındaki çocuklarına yönelik olumlu ve olumsuz davranışları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda; Anne ve Babalık Uygulamaları Değerlendirme Ölçeğindeki puanlama sistemi ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. Anne ve babalık uygulamalarını ebeveyn kabul/red durumu etkisi altına almaktadır.

3. YÖNTEM VE GEREÇ

Bu bölümde çalışmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri analizi detaylandırılmıştır.

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasındaki birlikte değişim varlığını ve/ya da derecesini betimlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (111).

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2018 yılında Van ili İpekyolu ilçesinde bulunan ortaokul çağındaki öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini 2018 yılında Van ili İpekyolu ilçesinde yaşamakta olan ve rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiş olan 390 ortaokul çağındaki öğrenciler oluşturmuştur.

p: Ana kütlede gözlenen oran

q: Görülmeme oranı

e: Kabul edilen hata oranı

z: Seçilen güven aralığındaki standart normal dağılım

N: Evren büyüklüğü (evrendeki örneklemin tümü)

n: Araştırma örnekleme (evrende ulaşılacak en az örneklem sayısı)

p: %50 e: %5 z: 1.96 N: 7980 n:?

$n = \frac{z^2 \cdot N \cdot p \cdot q}{(N \cdot e^2 + z^2 \cdot p \cdot q)}$ formülüyle n=384 bulunmuştur.

Tablo 3.1.Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı

Değişken		Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	186	47.7
	Erkek	204	52.3
	Toplam	390	100
Yaş	9 – 10	129	33.1
	11 – 12	134	34.4
	13 – 14	127	32.5
	Toplam	390	100
Kardeş Sayısı	1-4	125	32.1
	5-8	127	32.5
	9-13	138	35.4
	Toplam	390	100
Kaçınıcı Çocuk	İlk Çocuk	130	33.4
	Ortanca Çocuk	132	33.8
	Son Çocuk	128	32.8
	Toplam	390	100
Ailedeki Birey Sayısı	2 – 6	137	35.1
	7 – 11	136	34.9
	12 – 16	117	30.0
	Toplam	390	100
Anne- babanın şu andaki durumu	Annem ve babam ikisi de sağ	293	75.1
	Annem ve babam ikisi de öldü	-	-
	Annem sağ, babam öldü	97	24.9
	Annem öldü, babam sağ	-	-
	Toplam	390	100
Şiddet görme durumu	Evet	197	50.5
	Hayır	193	49.5
	Toplam	390	100
Anne öğrenim durumu	Okur –yazar	189	48.5
	Ortaokul mezunu	8	2.1
	Lise mezunu	7	1.7
	Üniversite mezunu	186	47.7
	Toplam	390	100
Baba öğrenim durumu	Okur –yazar	114	29.2
	İlkokul mezunu	126	32.3
	Ortaokul mezunu	5	1.3
	Lise mezunu	5	1.3
	Üniversite mezunu	140	35.9
	Toplam	390	100
Ailenin ekonomik durumu	Düşük	128	32.8
	Orta	124	31.8
	İyi	138	35.4
	Çok iyi	-	-
	Toplam	390	100
Anne ve babanın çalışma durumu	Her ikisi de çalışıyor	101	25.9
	Her ikisi de çalışmıyor	103	26.4
	Yalnızca babam çalışıyor	186	47.7
	Toplam	390	100

Katılımcıların, araştırmanın değişkenlerine göre frekans ve yüzde dağılımları incelendiğinde;

Cinsiyet değişkenine göre %47.7'sinin kız, %52.3'ünün ise erkek olduğu, yaş değişkenine göre dağılımları incelendiğinde %33.1'inin 9-10 yaş, %34.4'ünün 11-12 yaş, %32.5'inin ise 13-14 yaş aralığında olduğu, kardeş sayısı değişkenine göre incelendiğinde %32.1'inin 1-4 kardeş, %32.5'inin 5-8 kardeş, %35.4'ünün ise 9-13 kardeş sayısına sahip olduğu, kaçınıcı çocuk olduğu değişkenine göre incelendiğinde %33.4'ünün ilk çocuk, %33.8'inin ortanca çocuk, %32.8'inin ise son çocuk olduğu, ailedeki birey sayısı değişkenine göre incelendiğinde %35.1'inin 2-6 kişi, %34.9'unun 7-11 kişi, %30'unun ise 12-16 kişi sayısına sahip olduğu, anne-babanın şu andaki durumu değişkenine göre incelendiğinde %75.1'inin annem ve babam ikisi de sağ, %24.9'unun annem sağ, babam öldü yanıtının verildiği, buna karşılık annem ve babam ikisi de öldü ve annem öldü babam sağ cevabını kimsenin vermediği, şiddet görme durumu değişkenine göre incelendiğinde %50.5'inin evet, %49.5'inin ise hayır cevabını verdiği, anne öğrenim durumu değişkenine göre incelendiğinde %48.5'inin okur-yazar, %2.1'inin ortaokul mezunu, %1.7'sinin lise mezunu, %47.7'sinin ise üniversite mezunu olduğu, baba öğrenim durumu değişkenine göre incelendiğinde %29.2'sinin okur-yazar, %32.3'ünün ilkokul mezunu, %1.3'ünün ortaokul mezunu, %1.3'ünün lise mezunu, %35.9'unun ise üniversite mezunu olduğu, ailenin ekonomik durumu değişkenine göre incelendiğinde %32.8'inin düşük, %31.8'inin orta, %35.4'ünün ise iyi düzeyde olduğu, ekonomik durumu çok iyi olan kimsenin bulunmadığı, anne ve babanın çalışma durumu değişkenine göre incelendiğinde %25.9'unun her ikisi de çalışıyor %26.4'ünün her ikisi de çalışmıyor, %47.7'sinin ise yalnızca babam çalışıyor yanıtını verdiği görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama sürecinde katılımcılara Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen Demografik Bilgi Formu uygulanmıştır.

3.3.1.Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi Formunda, katılımcıların cinsiyetleri, yaşları, kaç kardeş oldukları, anne-baba öğrenim durumları ve ailelerinin gelir durumu gibi katılımcının sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır

3.3.2.Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği

Ölçeğin özgün formu, Maccoby ve Martin'in (1983) çocuklar tarafından algılanan anne-baba tutumlarıyla ilgili araştırmalarından esinlenilerek, Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbush tarafından 1991 yılında geliştirilmiştir. Ölçek *kabul/ilgi, kontrol/denetleme* ve *psikolojik özerklik* olmak üzere 3 alt-ölçekten oluşmaktadır. Ölçekte 26 madde bulunmaktadır. Ölçekte kabul/ilgi ve kontrol/denetleme boyutlarının kesişmesinden 4 ayrı anne-baba tutumu ayırt edilmektedir. Ölçeğin kabul/ilgi boyutu çocukların anne-babalarını sevecen, ilgili ve katılımcı olarak algılama düzeylerini; kontrol/denetleme boyutu çocukların ebeveynlerini kontrollü ve denetleyici olarak algılama düzeylerini; psikolojik özerklik boyutu ise anne-babanın, demokratik tutumu uygulama ve çocuğun bireyselliğini ifade etmesine cesaretlendirme derecelerini ölçmeyi amaçlar (112).

Ölçekte kabul/ilgi boyutunu ölçmek için 9, kontrol/denetleme boyutu için 8, psikolojik özerklik boyutu için 9 madde yer almaktadır. Kabul/ilgi ve psikolojik özerklik boyutundaki maddeler 4 dereceli Likert Tipi ölçek üzerinde, kontrol/denetleme boyutundaki maddelerin ilk ikisi 7 dereceli, diğer maddeler ise 3 dereceli Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Boyutların Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları kabul/ilgi için .72, kontrol/denetleme için .76 ve psikolojik özerklik için .82 olarak hesaplanmıştır (112).

Ölçeğin kültürümüzde geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını ilk olarak Yılmaz (112) ilköğretim, lise ve üniversite öğrencilerinden 360 katılımcı üzerinde yapmıştır. Ölçek, deneklere 15 gün arayla iki kez uygulanmıştır. İlköğretim öğrencileri için test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları sırayla; kabul/ilgi alt ölçeği için .74 ve .60, kontrol/denetleme alt ölçeği için .93 ve .75 , psikolojik özerklik alt ölçeği

için .79 ve .67 olarak bulunmuştur. Lise öğrencileri için güvenilirlik katsayıları ve iç tutarlılık katsayıları sırasıyla; kabul/ilgi alt ölçeği için .82 ve .70, kontrol/denetleme alt ölçeği için .88 ve .69, psikolojik özerklik alt ölçeği için .76 ve .66 olarak bulunmuştur. Üniversite öğrencileri için güvenilirlik katsayıları ve iç tutarlılık katsayıları sırasıyla; kabul/ilgi alt ölçeği için .79 ve .73, kontrol/denetleme alt ölçeği için .85 ve .66, psikolojik özerklik alt ölçeği için .67 ve .65 olarak saptanmıştır. Elde edilen verilere göre ölçek anne-baba tutumunu ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır (112).

Musağaoğlu (113) da ölçeğin geçerlik güvenilirlik analizi ile faktör yapısını incelemiştir. Bu çalışmada katılımcılardan, anne ve baba için ayrı ayrı anne-baba tutum ölçeği formu doldurmaları istenmiş ve bu iki form arasındaki korelasyon araştırılmıştır. Örneklem genelinde ölçeğin anne ve baba formu arasında anlamlı pozitif korelasyon olduğu görülmüştür ($r=.87$, $p<.01$). Ölçeğin anne ve baba formları arasında kabul/ilgi alt ölçeği için ($r=.80$, $p<.01$); kontrol/denetleme alt ölçeği için ($r=.85$, $p<.01$) pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulunmuştur.

Orijinal ölçek 3 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin kabul/ilgi boyutunda 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17 numaralı, psikolojik özerlik boyutunda 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18 numaralı ve kontrol/denetleme boyutunda 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 numaralı maddeler bulunmaktadır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin belirgin şekilde üç temel boyutta temsil edildiği görülmüştür. Fakat, kabul/ilgi faktöründe faktör yükü .30'un altında olan üçüncü madde "*annem ve babam yaptığım şeyin en iyisini yapmam için beni zorlar*" çıkartılmış ve kabul/ilgi faktöründe sekiz madde yer almıştır. Yapılan faktör analizi sonuçları, ölçekte yer alan maddelerin orijinal ölçekteki maddelere benzer bir faktör yapısı oluşturduğunu göstermektedir (113).

Ölçek maddeleri; "tamamen benziyor" için 4, "biraz benziyor" için 3, "benzemiyor" için 2, "hiç benzemiyor" için 1 olarak puanlamıştır. Ölçek değerlendirilirken tek numaralı maddeler aynen alınmış (kabul/ilgi boyutu); çift numaralı maddeler (12. madde hariç) tersten puanlanmıştır. Kontrol/denetleme boyutuna ait puanlama; ilk iki madde 'hayır' cevabı için 7, "*istediğim saate kadar*" cevabı için 1 olacak şekilde puanlanmıştır. 21. sorudan itibaren ise "*hiç çaba göstermez*" cevabı için 1, "*çok az çaba gösterir*" cevabı için 2 ve "*çok çaba gösterir*" cevabı için 3 olacak biçimde puanlama yapılmıştır (112).

Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin Croanbach alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayılarına bakıldığında; kabul/ilgi alt ölçeği için iç tutarlık katsayısı .65, kontrol/denetleme alt ölçeği için iç tutarlık katsayısı.77, psikolojik özerklik alt ölçeği için iç tutarlık katsayısı ise .66'dır (114).

Bu araştırma için Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin Croanbach alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayıları incelendiğinde kabul/ilgi alt ölçeği için iç tutarlık katsayısı .62, kontrol/denetleme alt ölçeği için iç tutarlık katsayısı .65, psikolojik özerklik alt ölçeği için iç tutarlık katsayısı ise .62'dir

3.3.3. Saldırganlık Ölçeği:

Saldırganlık Ölçeği (Aggression Questionnaire), Buss ve Peryy (1992)'nin saldırganlığı ölçmek amacıyla, Buss ve Durkee'nin geliştirdiği Buss- Durkee Düşmanlık Envanteri'nin güncellenmiş halidir. Ölçek 34 maddeden oluşmakta ve 5 alt ölçeği bulunmaktadır. Bu alt ölçekler, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dolaylı saldırganlık, düşmanlık ve öfkedir. Ölçek 5'li likert tipindedir. 1 ile 5 arasında katılımcılara cevaplama seçeneği verir. Katılımcılar kendilerine uygun olan “*tamamen uygun, çok uygun, biraz uygun, çok az uygun, hiç uygun değil*” ifadelerinden birini seçmektedir. Fiziksel saldırganlık alt ölçeği 8 maddeden, sözel saldırganlık alt ölçeği 5 maddeden, öfke alt ölçeği 8 maddeden, düşmanlık alt ölçeği 7 maddeden ve dolaylı saldırganlık alt ölçeği 6 maddeden oluşmaktadır (115).

Ölçeğin Türkçe uyarlamasını, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Can (115) tarafından yapılmıştır. İç tutarlılık çalışmasında Cronbach alfa katsayısı .91, alt ölçeklerde ise fiziksel saldırganlık .83, sözel saldırganlık .60, öfke .73, düşmanlık .74 ve dolaylı saldırganlık .54 olarak bulunmuştur. Test yeniden test korelasyonu güvenilirliği .48-.76 bulunmuş, alt ölçeklerde ise fiziksel saldırganlık .85, sözel saldırganlık .70; öfke .75; düşmanlık .81 ve dolaylı saldırganlık .74 olarak bulunmuştur (115).

Bu araştırma için elde edilen Cronbach alfa katsayısı saldırganlık için .81, saldırganlığın alt boyutları olan fiziksel saldırganlık için .73, sözel saldırganlık için .74, düşmanlık için .76, öfke için .73, dolaylı saldırganlık için .73 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Verileri toplamak amacıyla daha önce tesadüfi olarak belirlenen örneklem grubundaki ortaokul öğrencilerine uygulanacağı saatler belirlenmiştir. Belirlenen saatlerde kitapçık şekline getirilen form uygulanmıştır. Kitapçıkta öğrencilerin demografik bilgileri ile ilgili bilgileri elde etmek için kişisel bilgi formu, algıladıkları anne-baba tutumlarını öğrenebilmek için, algılanan anne-baba tutumu ölçeği, saldırganlık düzeylerini ölçek için ise saldırganlık ölçeği yer almaktadır. Uygulamadan önce öğrencilere ölçeklerle ilgili yönergeler okunmuş ve uygulamanın amacı ile ilgili bilgi verilmiştir. Uygulama yaklaşık 35-40 dakika sürmüştür

3.5. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 15.0 programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (Frekans, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) kullanılmıştır. Hipotez testlerinin analizinde ise Bağımsız Örnek Bağımsız T-Testi, Anova, Korelasyon ve Regresyon Analizleri kullanılmıştır.

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri puanları tablo3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2. Anne-baba tutumları alt ölçekleri ve saldırganlık ölçeği puanlarının aritmetik ortalama standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri

	Kabul/İlgi Boyutu	Psikolojik Özerklik Boyutu	Kontrol/Denetleme Boyutu	Saldırganlık Ölçeği
N	390	390	390	390
Aritmetik Ortalama	22.47	22.52	15.01	101.63
(ss)	3.359	3.180	2.073	8.368
Çarpıklık (Skewness)	0.050	-0.064	0.030	-0.180
Basıklık (Kurtosis)	-0.050	-0.464	-0.283	-0.076
P	.062	.069	.101	.056

Araştırma verilerinin normal dağılım gösterip göstermediğine ilişkin çarpıklık basıklık testi ve Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda elde edilen değerler verilerin dağılımının normal olduğunu ($p>.05$) göstermektedir. Dolayısıyla verilerin analizinde parametrik istatistiki yöntemler kullanılmıştır.

Gruplar arasındaki farklılıkları incelemek için kullanılan testlerden bir tanesi t-testidir. Tek gruptaki farklar (one sample t-test), bağımsız iki grup arasındaki farkların testi (independent samples t-test) ve eşleştirilmiş iki grup arasındaki farkların testi (paired samples t-test) için kullanılmaktadır. t-testi sonuçlarının yorumlanmasında, t değerine karşılık gelen anlamlılık düzeyi olan “significance” değerinin % 5 anlamlılık düzeyi için 0,05’den büyük olması durumunda karşılaştırılan iki grup arasında fark olduğu kabul edilir. Aksi durumlarda ise iki grup arasında anlamlı bir fark yoktur.

İkiden fazla grubun farklılıkları ise “Varyans Analizi” olarak da bilinen ANOVA testi ile tespit edilebilmektedir. Tek Yönlü ANOVA en basit Varyans Analizi’dir. Bağımsız değişken içerisinde iki veya daha fazla grup olabilir. Tek Yönlü ANOVA, bu gruplara göre, bağımlı değişkendeki ortalamalar arasında fark olup olmadığını test eder.

Analiz raporunda verilen F değerinin 0,05’den küçük olması durumunda (anlamlı $F<0,05$) iki grup arasında anlamlı bir farkın olduğu değerlendirilir. Değişkenlere ait ortalamaların incelenmesi ile de bu farklılık doğrulanabilir.

İlişki ve duygu yönetimi ölçeklerinde alt gruplarında ilk ve son test arasında anlamlı farklılık durumu incelemesinde ANOVA testleri kullanılmıştır.

4.BULGULAR

4.1. Araştırmanın birinci alt problemi olan “Çocukların saldırganlık düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Çocukların saldırganlık düzeyleri, algıladıkları anne-baba tutumları alt ölçekleri puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma puan dağılımları

Ölçekler	n	Madde Sayısı	Minimum	Maksimum	(\bar{x})	(ss)
Kabul/İlgi Boyutu	390	9	12	33	22.47	3.359
Psikolojik Özerklik Boyutu	390	9	14	31	22.52	3.181
Kontrol/Denetleme Boyutu	390	8	10.00	21	15.01	2.073
Saldırganlık Ölçeği	390	34	77.00	124	101.63	8.368

Anne-baba tutumları ölçeği alt boyutlarından kabul/ilgi boyutunda ölçekten alınabilecek en yüksek puan 45, en düşük puan ise 9 olup, katılımcıların aldıkları puanların ortalaması 22.47 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların algıladıkları anne-baba tutumları kabul ilgi boyutunda düşük düzeydedir.

Anne-baba tutumları ölçeği alt boyutlarından psikolojik özerklik boyutunda ölçekten alınabilecek en yüksek puan 45, en düşük puan ise 9 olup, katılımcıların aldıkları puanların ortalaması 22.52 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların algıladıkları anne-baba tutumları kabul ilgi boyutunda düşük düzeydedir.

Anne-baba tutumları ölçeği alt boyutlarından kontrol/denetleme boyutunda ölçekten alınabilecek en yüksek puan 40, en düşük puan ise 8 olup, katılımcıların aldıkları puanların ortalaması 15.01 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların algıladıkları anne-baba tutumları kabul ilgi boyutunda düşük düzeydedir.

Saldırganlık ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 136, en düşük puan ise 34 olup, katılımcıların aldıkları puanların ortalaması 101.63 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların saldırganlık düzeylerinin orta düzeyin üzerinde olduğu söylenebilir.

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Çocukların saldırganlık düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişki tablosu

		Kabul/İlgi Boyutu	Psikolojik Özerklik Boyutu	Kontrol/Denetleme Boyutu	Saldırganlık Ölçeği
Kabul/İlgi Boyutu	R	1	-.054	-.076	-.076
	P		.291	.134	.132
	n	390	390	390	390
Psikolojik Özerklik Boyutu	R	-.054	1	-.016	.098
	P	.291		.753	.053
	n	390	390	390	390
Kontrol/Denetleme Boyutu	R	-.076	-.016	1	.048
	P	.134	.753		.345
	n	390	390	390	390
Saldırganlık Ölçeği	R	-.076	.098	.048	1
	P	.132	.053	.345	
	n	390	390	390	390

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı pearson korelasyon analizi ile test edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda puanlar arasında anlamlı ilişkilerin bulunmadığı ($p > .05$) tespit edilmiştir.

4.2. Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Çocukların cinsiyet bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri cinsiyet değişkenine göre bağımsız t testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.3’te verilmiştir.

Tablo 4.3. Çocukların cinsiyet bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının bağımsız t testi ile karşılaştırılması

Ölçekler	Cinsiyet	Kişi Sayısı (n)	(\bar{x})	(ss)	Sd	T	p
Kabul/İlgi Boyutu	Kız	186	22.53	3.413	388	.295	.769
	Erkek	204	22.43	3.317			
Psikolojik Özerklik Boyutu	Kız	186	22.31	3.245	388	-2.284	.046*
	Erkek	204	22.73	3.116			
Kontrol/Denetleme Boyutu	Kız	186	14.90	2.156	388	-.927	.355
	Erkek	204	15.10	1.995			
Saldırganlık Ölçeği	Kız	186	100.81	8.269	388	-2.175	.042*
	Erkek	204	102.39	8.407			

* $p \leq 0,05$

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarından sadece psikolojik özerklik ölçeği ile cinsiyetleri arasında erkek çocuklar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Erkek çocukların anne-baba tutumunu psikolojik özerklik olarak algılamaları, kız çocuklarının algılamasından daha fazladır ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Buna karşılık anne-baba tutumlarının kabul ilgi boyutu ve kontrol denetleme boyutlarında anlamlı farklılıkların meydana gelmediği ($p > 0,05$) tespit edilmiştir.

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında kız çocukların lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Dolayısıyla erkek çocukların saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir

4.3. Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Çocukların yaş bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri yaş değişkenine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.4’te verilmiştir.

Tablo 4.4. Çocukların yaş bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması

Ölçekler	Yaş	Kişi Sayısı(n)	(\bar{x})	(ss)	sd	F	P
Kabul/İlgi Boyutu	9 – 10	129	22.18	3.490	2	.805	.448
	11 – 12	134	22.55	3.517			
	12 – 13	127	22.69	3.043			
	Toplam	390	22.47	3.359			
Psikolojik Özerklik Boyutu	9 – 10	129	22.54	2.803	2	.065	.937
	11 – 12	134	22.59	3.363			
	12 – 13	127	22.45	3.361			
	Toplam	390	22.53	3.181			
Kontrol/Denetleme Boyutu	9 – 10	129	15.32	2.201	2	2.652	.046*
	11 – 12	134	14.89	1.870			
	12 – 13	127	14.81	2.122			
	Toplam	390	15.01	2.073			
Saldırganlık Ölçeği	9 – 10	129	103.29	7.804	2	2.739	.039*
	11 – 12	134	102.00	8.505			
	12 – 13	127	101.61	8.815			
	Toplam	390	101.64	8.368			

* $p \leq 0,05$

Çocukların anne-baba ölçeği alt boyutları olan kabul ilgi boyutu ve psikolojik özerklik boyutunda çocukların yaş değişkenine göre anlamlı farklılık meydana gelmediği ($p > 0,05$), buna karşılık kontrol denetleme alt boyutunda anlamlı farklılık meydana geldiği tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Yapılan tukey testi sonucunda 9-10 yaş ile 12-13 yaş grubu arasında 9-10 yaş lehine anlamlı farklılık meydana geldiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla yaşı küçük olan çocuklar kontrol denetleme anne-baba tutumunun daha yüksek düzeyde algılamaktadırlar.

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile yaşları arasında 9-10 yaş ile 12-13 yaş arasında 9-10 yaş lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Çocukların yaşları arttıkça saldırganlık düzeyleri azalmaktadır.

4.4. Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Çocukların kardeş sayısı bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri kardeş sayısı değişkenine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.5’te verilmiştir.

Tablo 4.5. Çocukların kardeş sayısı bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması

Ölçekler	Kardeş Sayısı	Kişi Sayısı (n)	(\bar{x})	(ss)	sd	F	P
Kabul/İlgi Boyutu	1-4	125	22.21	3.268	2	.642	.527
	5-8	127	22.68	3.194			
	9-13	138	22.53	3.589			
	Toplam	390	22.47	3.359			
Psikolojik Özerklik Boyutu	1-4	125	22.62	3.105	2	.081	.923
	5-8	127	22.46	3.406			
	9-13	138	22.51	3.052			
	Toplam	390	22.53	3.181			
Kontrol/Denetleme Boyutu	1-4	125	14.93	2.126	2	.508	.602
	5-8	127	15.16	2.121			
	9-13	138	14.93	1.986			
	Toplam	390	15.01	2.073			
Saldırganlık Ölçeği	1-4	125	101.82	8.938	2	.480	.619
	5-8	127	101.05	8.276			
	9-13	138	102.01	7.940			
	Toplam	390	101.64	8.368			

Çocukların anne-baba ölçeği alt boyutları olan kabul ilgi boyutu, psikolojik özerklik ve kontrol denetleme boyutlarında çocukların kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık meydana gelmediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile kardeş sayısı değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık meydana gelmediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

4.5. Araştırmanın beşinci alt problemi olan “Çocukların kaçınıcı çocuk oldukları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri kaçınıcı çocuk olduğu değişkenine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.6’da verilmiştir.

Tablo 4.6. Çocukların kaçınıcı çocuk bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması

Ölçekler	Kaçınıcı Çocuk	Kişi Sayısı (n)	(\bar{x})	(ss)	sd	F	p
Kabul/İlgi Boyutu	İlk Çocuk	130	21.35	3.475	2	2.842	.038*
	Ortanca Çocuk	132	21.55	3.319			
	Son Çocuk	128	22.53	3.303			
	Toplam	390	22.47	3.359			
Psikolojik Özerklik Boyutu	İlk Çocuk	130	22.41	3.042	2	.433	.649
	Ortanca Çocuk	132	22.44	2.966			
	Son Çocuk	128	22.74	3.528			
	Toplam	390	22.53	3.181			
Kontrol/Denetleme Boyutu	İlk Çocuk	130	14.97	2.053	2	.288	.750
	Ortanca Çocuk	132	14.93	2.039			
	Son Çocuk	128	15.12	2.139			
	Toplam	390	15.01	2.073			
Saldırganlık Ölçeği	İlk Çocuk	130	101.05	8.239	2	2.720	.048*
	Ortanca Çocuk	132	100.29	7.855			
	Son Çocuk	128	100.55	9.006			
	Toplam	390	101.64	8.368			

* $p>0,05$.

* $p\leq 0,05$.

Çocukların anne-baba ölçeği alt boyutları olan kabul ilgi boyutu ile kaçınıcı çocuk oldukları arasında anlamlı farklılık meydana geldiği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Yapılan Tukey testi sonucunda ilk çocuk ile son çocuk arasında son çocuk lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Son çocuklar anne-babalarında kabul ilgi tutumunu daha

fazla algılamaktadırlar. Buna karşılık psikolojik özerklik ve kontrol denetleme boyutlarında kaçınıcı çocuk oldukları değişkenine göre anlamlı farklılık meydana gelmediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile kaçınıcı çocuk oldukları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p\leq 0,05$). İlk çocuklarda saldırganlık düzeyleri daha yüksektir.

4.6. Araştırmanın altınıcı alt problemi olan “Çocukların evdeki toplam birey sayısı bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri evdeki birey sayısı değişkenine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7. Çocukların evdeki birey bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması

Ölçekler	Evdeki Birey	Kişi Sayısı (n)	(\bar{x})	(ss)	sd	F	P
Kabul/İlgi Boyutu	2 – 6	137	22.51	3.600	2	.271	.763
	7 – 11	136	22.60	3.095			
	12 – 16	117	22.29	3.384			
	Toplam	390	22.47	3.359			
Psikolojik Özerklik Boyutu	2 – 6	137	22.49	2.918	2	.250	.779
	7 – 11	136	22.68	3.331			
	12 – 16	117	22.40	3.314			
	Toplam	390	22.53	3.181			
Kontrol/Denetleme Boyutu	2 – 6	137	15.87	2.021	2	2.127	.049*
	7 – 11	136	14.99	2.028			
	12 – 16	117	14.18	2.188			
	Toplam	390	15.01	2.073			
Saldırganlık Ölçeği	2 – 6	137	101.34	8.183	2	1.885	.153
	7 – 11	136	100.88	8.613			
	12 – 16	117	102.85	8.230			
	Toplam	390	101.64	8.368			

* $p\leq 0,05$

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarından sadece kontrol denetleme ölçeği ile evdeki birey sayısı arasında anlamlı farklılık meydana geldiği tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Yapılan Tukey testi sonucunda 2-6 birey sayısı ile 7-11 birey sayısına sahip olanlar arasında 2-6 birey sayısına sahip olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Birey sayısı ile çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ters ilişkilidir. Ailedeki kişi sayısı sayısı az olan çocuklar, kontrol denetleme anne-baba tutumunu daha fazla algılamaktadır. Buna karşılık anne-baba tutum ölçeği alt boyutları olan kabul ilgi boyutu ve psikolojik özerklik boyutu ile evdeki birey sayısı değişkeni arasında anlamlı farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile evdeki birey sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p > 0,05$).

4.7. Araştırmanın yedinci alt problemi olan “Çocukların anne ve/veya babalarının sağ olup olmama bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri anne-babanın sağ olma durumu değişkenine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8. Çocukların anne-babanın sağ olma durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının bağımsız t testi ile karşılaştırılması

Ölçekler	Anne-babanın Sağ Olma Durumu	Kişi Sayısı (n)	(\bar{x})	(ss)	sd	T	p
Kabul/İlgi Boyutu	Annem ve babam ikisi de sağ	293	22.38	3.447	388	-.941	.347
	Annem sağ, babam öldü	97	22.75	3.079			
Psikolojik Özerklik Boyutu	Annem ve babam ikisi de sağ	293	22.46	3.140	388	-.727	.467
	Annem sağ, babam öldü	97	22.73	3.309			
Kontrol/De netleme Boyutu	Annem ve babam ikisi de sağ	293	15.04	2.050	388	.593	.554
	Annem sağ, babam öldü	97	14.90	2.148			
Saldırganlık Ölçeği	Annem ve babam ikisi de sağ	293	101.17	8.228	388	-1.929	.054
	Annem sağ, babam öldü	97	103.05	8.669			

Çocukların anne-baba ölçeği alt boyutları olan kabul ilgi boyutu, psikolojik özerklik boyutu ve kontrol denetleme boyutlarında anne-babanın sağ olma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne ve/veya babalarının sağ olup olmama durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

4.8. Araştırmanın sekizinci alt problemi olan “Çocukların anne ve babalarının öğrenim durumları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri anne öğrenim durumu değişkenine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9. Çocukların anne öğrenim durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması

Ölçekler	Anne Öğrenim Durumu	Kişi Sayısı (n)	(\bar{x})	(ss)	sd	F	P
Kabul/İlgi Boyutu	Okur –yazar	189	22.69	3.199	3	2.652	.046*
	Ortaokul mezunu	8	21.75	3.012			
	Lise mezunu	7	22.86	2.340			
	Üniversite mezunu	186	23.27	3.561			
	Toplam	390	22.47	3.359			
Psikolojik Özerklik Boyutu	Okur –yazar	189	23.71	2.985	3	2.887	.044*
	Ortaokul mezunu	8	22.75	3.808			
	Lise mezunu	7	22.71	3.302			
	Üniversite mezunu	186	21.29	3.342			
	Toplam	390	22.53	3.181			
Kontrol/Denetleme Boyutu	Okur –yazar	189	14.95	1.954	3	.160	.924
	Ortaokul mezunu	8	14.75	2.188			
	Lise mezunu	7	15.14	2.268			
	Üniversite mezunu	186	15.07	2.191			
	Toplam	390	15.01	2.073			
Saldırganlık Ölçeği	Okur –yazar	189	101.57	7.996	3	2.040	.108
	Ortaokul mezunu	8	96.38	6.610			
	Lise mezunu	7	107.00	6.758			
	Üniversite mezunu	186	101.73	8.766			
	Toplam	390	101.64	8.368			

* $p\leq 0,05$

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarından kabul ilgi boyutu ile anne öğrenim durumları arasında anlamlı farklılık meydana geldiği tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Yapılan Tukey testi sonucunda anne eğitim durumu okur-yazar ile üniversite mezunu olanlar arasında üniversite mezunu olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Annesinin eğitimi yüksek olan çocuklar, kabul ilgi anne-baba tutumunu algılamaktadır. Çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarından psikolojik özerklik boyutu ile anne öğrenim durumlarından okur-yazar ile üniversite mezunu olanlar arasında okur-yazar olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Annesinin eğitimi düşük olan çocuklar, psikolojik özerklik anne-baba tutumunu algılamaktadır. Buna karşılık anne-baba tutum ölçeği ne kontrol denetleme alt boyutunda anlamlı farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne öğrenim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p > 0,05$).

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri baba öğrenim durumu değişkenine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.10. Çocukların baba öğrenim durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması

Ölçekler	Baba Öğrenim Durumu	Kişi Sayısı (n)	(\bar{x})	(ss)	sd	F	P
Kabul/İlgi Boyutu	Okur –yazar	114	23.02	3.670	4	1.514	.197
	İlkokul mezunu	126	22.35	3.034			
	Ortaokul mezunu	5	20.40	2.881			
	Lise mezunu	5	21.60	3.847			
	Üniversite mezunu	140	22.25	3.346			
	Toplam	390	22.47	3.359			
Psikolojik Özerklik Boyutu	Okur –yazar	114	22.61	3.268	4	.335	.854
	İlkokul mezunu	126	22.66	3.052			
	Ortaokul mezunu	5	22.60	2.608			
	Lise mezunu	5	23.40	4.219			
	Üniversite mezunu	140	22.31	3.232			
	Toplam	390	22.53	3.181			
Kontrol/De netleme Boyutu	Okur –yazar	114	15.29	2.038	4	2.835	.041*
	İlkokul mezunu	126	14.83	2.078			
	Ortaokul mezunu	5	15.00	2.345			
	Lise mezunu	5	14.60	1.817			
	Üniversite mezunu	140	13.94	2.101			
	Toplam	390	15.01	2.073			
Saldırganlık Ölçeği	Okur –yazar	114	101.33	8.265	4	.061	.993
	İlkokul mezunu	126	101.75	8.497			
	Ortaokul mezunu	5	102.20	10.616			
	Lise mezunu	5	101.20	8.672			
	Üniversite mezunu	140	101.78	8.365			
	Toplam	390	101.64	8.368			

*p<0,05

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarından sadece kontrol denetleme ölçeği ile baba öğrenim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır (p<0,05). Yapılan Tukey testi sonucunda bu farklılığın okur yazar olanlar ile üniversite

mezunu olanlar arasında babası okur yazar olan çocuklar lehine gerçekleştiği tespit edilmiştir. Babaların öğrenim durumu ile çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ters ilişkilidir. Babalarının eğitimi düşük olan çocuklar, kontrol denetleme anne-baba tutumunu algılamaktadır. Buna karşılık anne-baba tutum ölçeğinin kabul ilgi ve psikolojik özerklik alt boyutlarında anlamlı farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile baba öğrenim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

4.9. Araştırmanın dokuzuncu alt problemi olan “Çocukların ailelerinin ekonomik durumları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri aile ekonomik durumu değişkenine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11. Çocukların aile ekonomik durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması

Ölçekler	Aile Ekonomik Durumu	Kişi Sayısı (n)	(\bar{x})	(ss)	sd	F	P
Kabul/İlgi Boyutu	Düşük	128	23.59	3.218	2	2.260	.042*
	Orta	124	22.63	3.544			
	İyi	138	22.31	3.335			
	Toplam	390	22.47	3.359			
Psikolojik Özerklik Boyutu	Düşük	128	22.45	3.236	2	.874	.047*
	Orta	124	22.83	3.368			
	İyi	138	23.33	2.950			
	Toplam	390	22.53	3.181			
Kontrol/Denetleme Boyutu	Düşük	128	14.98	2.204	2	2.121	.068
	Orta	124	15.08	2.151			
	İyi	138	15.96	1.881			
	Toplam	390	15.01	2.073			
Saldırganlık Ölçeği	Düşük	128	101.91	8.612	2	2.808	.026*
	Orta	124	100.42	7.983			
	İyi	138	100.47	8.411			
	Toplam	390	101.64	8.368			

* $p\leq 0,05$

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarından sadece Psikolojik özerklik ve kabul ilgi ölçeği ile ailelerinin ekonomik durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Kabul ilgi boyutunda aile ekonomik düzeyi düşük olanlar ile iyi olanlar arasında ekonomik düzeyi düşük olanlar lehine, psikolojik özerklik boyutunda ise aile ekonomik düzeyi düşük olanlar ile iyi olanlar arasında iyi olanlar lehine anlamlı farklılık meydana geldiği tespit edilmiştir. Buna karşılık kontrol denetleme boyutunda anlamlı farklılık meydana gelmediği görülmektedir. Ailelerinin ekonomik durumları düşük olan çocuklar, kabul ilgi anne-baba tutumunu algılamaktadır. Ailelerinin ekonomik durumları daha iyi olan çocuklar, psikolojik özerklik anne-baba tutumunu algılamaktadır

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile ailelerinin ekonomik durumlarından düşük durumda olanlar ile orta ve iyi olanlar arasında, düşük olan çocuklar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Aile ekonomik durumları düşük olan çocuklar, saldırganlık tutumları daha fazla olmaktadır

4.10. Araştırmanın onuncu alt problemi olan “Çocukların anne ve babalarının çalışma durumları bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri anne-baba çalışma durumu değişkenine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4.12. Çocukların anne-baba çalışma durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının ANOVA testi ile karşılaştırılması

Ölçekler	Anne-Baba Çalışma Durumu	Kişi Sayısı (n)	(\bar{x})	(ss)	sd	F	P
Kabul/İlgi Boyutu	Her ikisi de çalışıyor	101	22.51	3.483	2	.856	.425
	Her ikisi de çalışmıyor	103	22.81	3.311			
	Yalnızca babam çalışıyor	186	22.27	3.320			
	Toplam	390	22.47	3.359			
Psikolojik Özerklik Boyutu	Her ikisi de çalışıyor	101	22.46	3.260	2	.182	.834
	Her ikisi de çalışmıyor	103	22.42	3.201			
	Yalnızca babam çalışıyor	186	22.63	3.139			
	Toplam	390	22.53	3.181			
Kontrol/Denetleme Boyutu	Her ikisi de çalışıyor	101	15.34	2.169	2	1.913	.149
	Her ikisi de çalışmıyor	103	14.80	2.036			
	Yalnızca babam çalışıyor	186	14.94	2.030			
	Toplam	390	15.01	2.073			
Saldırganlık Ölçeği	Her ikisi de çalışıyor	101	103.64	7.647	2	2.809	.039*
	Her ikisi de çalışmıyor	103	101.91	8.621			
	Yalnızca babam çalışıyor	186	101.48	8.637			
	Toplam	390	101.64	8.368			

*p≤0,05

Çocukların anne-baba tutum ölçeği alt boyutları olan kabul ilgi boyutu, psikolojik özerklik boyutu ve kontrol denetleme boyutlarında anne ve babalarının çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne ve babalarının çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p\leq 0,05$). Yapılan Turkey testi sonucunda anne-babanın her ikisi de çalışıyor olması ile her ikisi de çalışmıyor ve yalnızca babam çalışıyor yanıtını veren çocuklar arasında her ikisi de çalışıyor yanıtını veren çocuklar lehine anlamlı farklılık meydana geldiği tespit edilmiştir. Çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne ve babalarının çalışma durumu arasında ters yönlü negatif ilişki vardır. Hem annesi hem de babası çalışan çocuklar, her iki ebeveynin çalışmadığı çocuklara göre daha az saldırgan olmaktadır.

4.11. Araştırmanın onbirinci alt problemi olan “Çocukların anne ve/veya babalarından şiddet görme durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular

Çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri anne veya babalarından şiddet görme durumu değişkenine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.13’te verilmiştir.

Tablo 4.13. Çocukların şiddet görme durumu bağımsız değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ve anne-baba tutumlarının bağımsız t testi ile karşılaştırılması

Ölçekler	Şiddet Görme Durumu	Kişi Sayısı (n)	(\bar{x})	(ss)	sd	T	P																																
Kabul/İlgi Boyutu	Evet	197	22.64	3.400	388	.981	.327																																
	Hayır	193	22.31	3.317				Psikolojik Özerklik Boyutu	Evet	197	22.27	3.181	388	-	.104	Hayır	193	22.79	3.167	Kontrol/Denetleme Boyutu	Evet	197	14.88	2.175	388	-	.222	Hayır	193	15.13	1.961	Saldırganlık Ölçeği	Evet	197	101.28	8.077	388	-.838	.403
Psikolojik Özerklik Boyutu	Evet	197	22.27	3.181	388	-	.104																																
	Hayır	193	22.79	3.167				Kontrol/Denetleme Boyutu	Evet	197	14.88	2.175	388	-	.222	Hayır	193	15.13	1.961	Saldırganlık Ölçeği	Evet	197	101.28	8.077	388	-.838	.403	Hayır	193	101.99	8.662								
Kontrol/Denetleme Boyutu	Evet	197	14.88	2.175	388	-	.222																																
	Hayır	193	15.13	1.961				Saldırganlık Ölçeği	Evet	197	101.28	8.077	388	-.838	.403	Hayır	193	101.99	8.662																				
Saldırganlık Ölçeği	Evet	197	101.28	8.077	388	-.838	.403																																
	Hayır	193	101.99	8.662																																			

Çocukların anne-baba tutum ölçeği alt boyutları olan kabul ilgi boyutu, psikolojik özerklik boyutu ve kontrol denetleme boyutlarında anne ve/veya babalarından şiddet görme durumu değişkenine göre anlamlı farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne ve/veya babalarından şiddet görme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

5.TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Ayrıca bununla beraber katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile algılanan anne-baba tutumları ve çocukların saldırganlık düzeyi arasındaki farklılaşmaların incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde toplanan verilerle ilgili yapılan istatistiksel analizden elde edilen bulgular ile ilgili literatür eşliğinde tartışılmaktadır.

Demircioğlu (34)'nın aktardığına göre çocukla ebeveynler arasında kurulan iletişimin ana etkeni anne ve babaların çocuklara yönelik sergiledikleri davranış ve tutumlardır. Anne ve babaların takındıkları tutumlar, davranışlar ve olaylara karşı verdikleri tepki şekilleri çocuklarla olan ilişkinin yönünü tayin etmektedir. Ebeveyn tutumları çocukların bedensel, psiko-sosyal, bilişsel, dil ve cinsel gelişimlerini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen en belirgin faktör olarak belirtilmektedir. Yavuzer (18) çocukların sağlıklı bir sosyal gelişim ve kişisel gelişim sağlamaları için ebeveyn tutumlarının belirleyici olduğunu belirtmektedir. Olumlu ebeveyn tutumlarının çocuğun ileride hem kendisine hem topluma faydalı bir birey olmasına katkı sunduğu, olumsuz ebeveyn tutumlarının ise davranış problemleri yoğun olan bireyler yetiştirdiği ifade edilmektedir (18). Yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere çocukların nasıl ebeveyn tutumlarına maruz kaldıklarının ilerleyen yaşamları üzerinde önemli bir yer olduğu görülmektedir.

Araştırmamızın temel amacı çerçevesinde çocukların saldırganlık düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre çocukların saldırganlık düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır. İlgili literatür, incelendiğinde anne-baba tutumu ile çocukların saldırganlık düzeyi arasında anlamlı ilişkinin bulunmadığı yönünde çok az sayıda çalışma bulunmasına karşın çoğunlukla anlamlı bir ilişkinin varlığına ilişkin sonuçların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmada sonuçların anlamlı olmamasının katılımcıların kişisel farklılıkları ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Şahin (9) ergenlik döneminde olan bireylerin saldırganlık davranışları ile algılamış oldukları anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmamız sonuçlarına göre bireylerin ebeveynlerinden algıladıkları

otoriter tutum arttıkça saldırganlık davranışları yükselmekte iken algıladıkları demokratik tutum puanları yükseldikçe saldırganlık düzeyleri düşüş göstermektedir.

Toksöz (105), ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ve aile tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek için 594 öğrenciyle yaptığı çalışmaya göre; öğrencilerin yaşı, sınıfı, cinsiyeti, annenin öğrenim durumu, babanın öğrenim durumu, ailenin gelir düzeyi değişkenlerinin öğrencilerin saldırganlık eğilimi ve anne-baba tutumu arasında anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca anne-baba tutumları ile zorba davranış eğilimi arasında yüksek düzeyde negatif korelasyon bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin kişisel özelliklerinin ve aile yapılarının bilinmesi, onların saldırganlık eğilimlerinin ve anne-baba tutumlarının öngörülmesinde önemli olduğu söylenebilir. Zengin (23)'in saldırganlık düzeyi ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında 525 ergenle inceleme yapılmıştır. Çalışma sonucuna göre ebeveynlerinden ilgisiz ve otoriter tutum algılayan bireylerin saldırganlık puanlarının demokratik tutum algılayan ergenlere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır (116). Yıldız ve Erci (70) algılanan anne-baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında demokratik tutumun saldırganlık düzeyini düşürdüğü, otoriter tutumun ise saldırganlık puanlarında yükselişe sebep olduğunu ifade etmişlerdir (70). Araştırmamız hipotezi, algılanan olumsuz anne-baba tutumu alt boyutlarının çocuklardaki saldırganlık düzeyini arttıracak yönündeydi. Daha önce yapılmış çalışmalar çalışma hipotezi ile paralellik göstermektedir. Buna karşın yapılan çalışma sonucunda elde edilen sonuçların ilişki bulunmadığına yönelik olmasının çalışmaya dahil edilen bireylerin kişisel farklılıkları ile ilişkili olduğu ve çalışma grubunun diğer çalışma gruplarından farklı özellikler ve aile dinamiklerine sahip olabileceği ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber her ne kadar ebeveynlerin tutumlarının çocukların davranışları üzerinde etkili olabileceği düşünülse de çocukların başka bireylerle de etkileşime girebilmeleri, davranışsal anlamda onlardan etkilenebilmeleri ve kendi zihinsel ve davranışsal süreçlerini anne baba tutumlarından bağımsız olarak da şekillendirebildikleri düşünülmektedir.

Araştırmamızda çocukların saldırganlık düzeyleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmamızda çocukların saldırganlık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında kız çocukların lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Dolayısıyla erkek

çocukların saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu alanda yapılmış bazı çalışmalar incelendiğinde şu sonuçların elde edildiği görülmektedir: Feshbach (1969)'ın saldırganlık ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında cinsiyete göre saldırganlık düzeyinin değişmediği bulunmuştur (41). Giles ve Heyman (2005)'in ergenlerin saldırganlık düzeyleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında erkek ergenlerin saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğunu saptamışlardır (82). Çolakoğlu (126) ise kız ve erkeklerde saldırganlık düzeylerinin aynı olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Görüldüğü üzere bu çalışmanın bulgularına hem benzer hem de aksi yönde sonuçların elde edildiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri düşünüldüğünde erkek çocukların saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olması öngörülebilirken farklı aile dinamiklerinin ve kişisel özelliklerinin bu sonucu değiştirebileceği görülmektedir. Ayrıca değişen ve gelişen kuşak farklılıkları düşünüldüğünde, ayrıca çocuk yetiştirme konusunda toplumsal cinsiyet rollerine yapılan atıfların azalma eğilimi gösterebildiği düşünüldüğünde bu sonucun beklenebilecek bir sonuç olması düşünülmektedir.

Araştırmamız kapsamında incelenen bir başka soru olan çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile cinsiyet arasındaki ilişkiye dair sonuçlar incelendiğinde, çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarından sadece psikolojik özerklik ölçeği ile cinsiyetleri arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir. Erkeklerin algıladığı psikolojik özerklik alt boyutu, kızların algıladığından daha yüksektir ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Demiriz ve Öğretir (125) yaptıkları çalışmada, alt ve üst sosyoekonomik düzeyde bulunan 10 yaş çocukların anne tutumlarının incelenmesi amacıyla yapılmış ve araştırma örneklemi 300 çocuktan oluşmuştur. Araştırma sonucunda çocukların cinsiyetlerine göre anne tutumları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (116). Çınar (24), çalışmasında kızları babalarından daha yüksek düzeyde otoriter tutum algıladığını saptamıştır. Bu çalışmanın sonucunda elde edilen erkek çocukların algıladıkları psikolojik özerklik düzeyinin daha yüksek olmasının çalışmanın yapıldığı kültürel yapıda kız ve erkek çocukların yetiştirilme tarzının ve cinsiyete göre çocuklara karşı tutumun farklı olabilmesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Gerek ev içinde gerekse dışarıda erkek çocuklara daha fazla özgürlük ve hareket alanı tanınmasının, kız çocuklarının davranışları ve tutumları konusunda daha dikkatli olmaları gerekliliği ile

ilişkili toplumsal öğretilerin daha yoğun olmasının cinsiyet göre ebeveyn tutumunun algılanması konusunda farklılık yaratmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmamızda çocukların ailenin kaçınıcı çocukları olduğu ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmamız sonucunda elde edilen analiz sonuçlarına göre çocukların saldırganlık düzeyleri ile kaçınıcı çocuk oldukları arasında anlamlı fark olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmamız sonucunda ilk çocukların saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Dizman ve Gürsoy (78), anne babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada, çocukların doğum sırası ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda çocukların doğum sırası ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgu araştırmamız sonucuyla paralellik göstermektedir. Çeşitli kuram ve literatür bilgisinde de yer aldığı gibi ailenin ilk heyecanı olarak tanımlanan ilk çocuklara karşı aile daha serbest bırakan bir tutum sergileyebilmektedir. İlk çocuk olmasından dolayı daha duygusal bir tonda bir tutum ortaya konabilmekte ve bu durum ilk çocukların kişisel sınır ve kişisel alan hassasiyetine daha az sahip olmasına sebep olabilmektedir. Elde edilen ilk çocuğun saldırganlık düzeyinin daha yüksek olduğuna dair bu bulgunun kendisi ve diğerlerinin sınırlarına yönelik öğretilerinin sorunlu olması ile ilişkili olabilir. Yine buna paralel olarak ilk çocuklarda görülebilen bu duruma benzer bir durum ise ailenin son çocuklarında da görülebilmektedir. Araştırmamız kapsamında anne-baba tutumu ile kaçınıcı çocuk olma arasındaki ilişkinin anlamlı olmasının ve son çocukların daha çok ilgi talebinde bulunmasına yönelik sonucun benzer sebeplerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çınar (24) ilköğretim 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin anne baba tutumlarına ilişkin algılarının problem çözme becerisi ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmada, çocukların ailenin kaçınıcı çocukları olduğu ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda çocuğun ailenin kaçınıcı çocukları olduğu ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgu araştırmamız sonucuyla çelişmektedir.

Araştırmamızda evdeki birey sayısı ile çocukların algıladıkları anne-baba tutumu açısından yalnızca bir alt boyutta anlamlı farklılık saptandığı görülmektedir. Çocukların

algıladıkları anne-baba tutumlarından sadece kontrol denetleme ölçeği ile evdeki birey sayısı arasında anlamlı fark vardır. Kontrol denetleme alt boyutu açısından birey sayısı ile çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ters ilişkilidir. Ailede birey sayısı az olan çocuklar, kontrol denetleme anne-baba tutumunu daha yüksek düzeyde algılamaktadırlar. Evdeki çocuk sayısının veya birey sayısının fazla olmasının bu sonucu ortaya çıkarmasının beklenen bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Zira birey sayısı arttıkça ebeveynlerin ilgilerinin ve ayıracakları zamanın miktarının azalmasının kaçınılmaz olması daha düşük düzeyde kontrol denetleme algılamalarına yol açabilecektir. Çalışma bulgumuzu düşündüğümüzde birey sayısının azalmasının ebeveynlerin daha yüksek düzeyde zaman harcayıp ve kontrol sağlaması sonucunu getireceği düşünülmektedir. Zengin (23), anne-baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, evdeki birey sayısı ile saldırganlık düzeyleri ve anne baba tutumlarını algılama puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamsız olduğu sonucuna varmıştır.

Araştırmamızda anne ve babanın eğitim düzeyi ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen çalışma sonuçlarına göre çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne öğrenim durumları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Ayrıca çocukların saldırganlık düzeyleri ile baba öğrenim durumları arasında da anlamlı fark bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde annenin eğitim düzeyi ile saldırganlık düzeyi arasında ilişkiyi inceleyen araştırmalar mevcuttur. Anne eğitim durumu ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen Demirhan (73); Gürsoy (117) ve Tuzgöl (118) annenin öğrenim düzeyinin öğrencilerin saldırganlık davranışlarını etkilemediği yönünde bulgular elde etmişlerdir. Bu araştırmanın bulguları, anne öğrenim düzeyi ile öğrencilerin saldırganlık alt boyutları arasında bir ilişki olmadığı şeklindeki bulgularımızı desteklemektedir. Literatür incelendiğinde Gürsoy (117), Demirhan (73) ve Tuzgöl (118) baba eğitim durumu ile saldırganlık davranışı arasında ilişki bulunmadığı şeklinde bulgular elde etmişlerdir. Bu bulgular; araştırmamızdaki bulguları destekler niteliktedir. Çınar (24) anne-babaların eğitim düzeyleri ile çocukların saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Derman (60) da bu sonuçlara paralel sonuçlar elde etmiştir. Çocukların saldırganlık düzeyi ile anne-baba eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmamasının günümüz dünyasında gerek internet ortamı gerekse televizyon gibi iletişim araçları üzerinden bilgi ediniminin kolaylaşması ve eğitim durumundan bağımsız

olarak ebeveynlerin bu bilgilere ulaşıp çocukların yetiştirme konusunda faydalanabilmeleri ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Bununla beraber eğitim durumunun çeşitli yönlerden çocuğa yaklaşım konusunda avantaj sağlayabileceği düşünülse de eğitim durumu düşük olsa bile çocukları ile nitelikli duygusal bağlar kurabilmenin ve bu paralelde çocukların duygusal gelişimine katkı sunup saldırganlık gibi olumsuz duyguların kontrol edilmesi konusunda yardımcı olabilmenin yalnızca anne-babanın eğitim durumu ile ilişkili olmayabileceği düşünülmektedir.

Araştırmamızda anne babanın eğitim durumu ile çocukların algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişki incelenmiş olup, çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarından kontrol denetleme ölçeği ve psikolojik özerklik ölçeği ile anne öğrenim durumları arasında anlamlı fark gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Annesinin eğitimi yüksek olan çocuklar, kabul ilgi anne-baba tutumunu algılamaktadır. Annesinin eğitimi düşük olan çocuklar, psikolojik özerklik anne-baba tutumunu algılamaktadır. Bununla beraber çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarından sadece kontrol denetleme ölçeği ile baba öğrenim durumları arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Babaların öğrenim durumu ile çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ters ilişkilidir. Babalarının eğitimi düşük olan çocuklar, kontrol denetleme anne-baba tutumunu algılamaktadır. İlgili literatür incelendiğinde algılanan anne-baba tutumları ile anne ve babanın eğitim durumu arasında anlamlı ilişkinin olduğunu gösteren benzer sonuçların bulunduğu görülmektedir. Kaya (32), ilköğretime devam eden öğrencilerin ebeveynlerinin çocuklarını yetiştirme tutumlarını araştırdığı çalışmasında eğitim düzeyi yüksek anne-babaların aşırı koruyucu ve otoriter tutumlarının daha düşük olduğunu ve anne-baba tutumları ile ailenin sosyoekonomik düzeyi arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Aktaş (119), eğenlerle yapmış olduğu araştırmada anne-baba tutumlarının annelerin öğrenim durumlarına göre eğitim seviyesi yükseldikçe çocuklara uygulanan anne-baba tutumlarının demokratik tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (119). Yılmaz (120) yaptığı araştırmada anne-baba tutumlarının eğitim düzeyleriyle farklılaşp farklılaşmadığını incelemiştir. Sadece davranışsal denetim alt boyutunda anlamlı fark bulmuştur. Duyarlılık, psikolojik kontrol ve özerklik desteği alt boyutlarında anlamlı fark bulunmamıştır. Bu bulgular araştırmamız bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Araştırmamız bulgularını destekleyen bir diğer araştırma da Yurttaş (121) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmaya göre anne-baba tutum

ölçeği kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme alt boyutları puanlarının öğrencinin babasının eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Elde edilen bu sonuçtan hareketler anne-babanın eğitim durumunun çocuk gelişimi ve yetiştirme konusunda daha fazla okuma yapabilme ve öğrenebilme olanağı sağlayabilmesinin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumları etkileyebildiği düşünülmektedir.

Araştırmamızda ekonomik durum açısından yapılan incelemelere göre, çocukların saldırganlık düzeyleri ile ailelerinin ekonomik durumları arasında anlamlı fark bulunduğu saptanmıştır. Ailesinin ekonomik durumları düşük olan çocukların, saldırganlık tutumları daha yüksek olmaktadır. Çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarından sadece kontrol denetleme ölçeği ve kabul ilgi ölçeği ile ailelerinin ekonomik durumları arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Ailelerinin ekonomik durumları düşük olan çocuklar, kabul ilgi anne-baba tutumunu algılamaktadır. ailelerinin ekonomik durumları yüksek olan çocuklar, psikolojik özerklik anne-baba tutumunu algılamaktadır. Literatürde yapılan araştırmalarda birbirinden farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Dizman ve Gürsoy (78); Aral ve arkadaşları (122); Hatunoğlu (72)'nin sosyoekonomik durum ile bireylerin saldırganlık düzeyleri arasında bir ilişkinin bulunup bulunmadığını araştırdığı hipotezinden elde edilen bulgular iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının saldırganlık düzeylerinin orta ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarından daha yüksek olduğu bulgularını elde ederken; Demirhan (73); Köksal (55) ve Tuzgöl (118) olmadığı ve saldırganlık davranışı ile aile gelir düzeyi arasında ilişki bulunmadığı şeklinde bulgular elde etmişlerdir (82). Aral ve arkadaşları (122) tarafından yapılan araştırmada saldırganlık boyutlarına ait ortalamaların sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe azaldığı belirlenmiştir. Şanal (123)'in yaptığı çalışmaya göre lise öğrencileriyle yapılan araştırmanın bulgularına göre; algılanan anne-baba tutumları ile farklı sosyoekonomik düzeylere sahip babalar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yurttaş (121) 'un yaptığı araştırmada, anne-baba tutum ölçeği kabul/ilgi ve psikolojik özerklik alt boyutları puanlarının sosyoekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Düşük sosyo-ekonomik düzey gerek çocukların saldırganlık davranışları gerekse anne-baba tutumları konusunda olumsuz sonuçlar ortaya koymuştur. Ekonomik durumun düşük olmasının yaşamsal ihtiyaçları karşılama konusunda eksikliklere sebep olabilmemesinin ve bu durumun bireyler üzerinde olumsuz duygular yaratabilmesinin bu

sonuçları ortaya çıkarabildiği düşünülmektedir. Ayrıca yaşamın devamını sağlayabilecek farklı gereksinimlere odaklanmanın çocukların duygusal gelişimi gibi önemli noktaların göz ardı edilebilmesinin de bu sonuçlar üzerinde belirleyici olabildiği düşünülmektedir.

Araştırmamız sonuçlarına göre çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne ve babalarının çalışma durumu arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne ve babalarının çalışma durumu arasında ters yönlü negatif ilişki vardır. Hem anne hem de babanın çalıştığı çocuklar, her iki ebeveynin çalışmadığı çocuklara göre daha az saldırgan olmaktadır. Çocukların anne-baba tutumları ile anne ve babalarının çalışma durumu arasında anlamlı fark yoktur. Bu çalışma bulgularına benzer sonuçlar elde eden Gürsoy (117) anne ve babası çalışan ile çalışmayan ergenlerin saldırganlık davranışlarını incelemiştir. Çalışmanın sonucunda annesi çalışan ile annesi çalışmayan çocukların saldırganlık düzeylerinin farklılaştığı saptanmıştır. Annesi çalışan çocukların saldırganlık puanlarının, annesi çalışmayan çocuklardan daha yüksek sonucuna varılmıştır (124). Çalışma sonuçlarımız anne veya babası çalışmayan çocukların saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durumda anne veya babası çalışmayan çocukların muhtemelen ebeveynleri ile daha fazla paylaşımlarda buldukları ve muhtemelen daha fazla münakaşaya girdikleri düşünülmektedir. Özellikle ergenlik döneminde sıklıkla gözlemlenen bu münakaşaların, onların duygusal ve sosyal gelişimini olumsuz etkileyebildiği, dolayısıyla da saldırganlık puanlarının daha yüksek olmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

Araştırmamız sonuçlarına göre çocukların saldırganlık düzeyleri ile yaşları arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Çocukların yaşları arttıkça saldırganlık düzeyleri azalmaktadır. Köksal (55), “Özel bir okulda okuyan 2-6 yaş arası çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi” adlı çalışmasında çocukların saldırganlık düzeyleri ile yaşları arasında anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bireylerin yaşları ilerledikçe bireylerdeki görev ve sorumlulukların artması, anne-baba ve çevre ile ilişkilerdeki farklılaşmalar ve çatışmalar sonucunda, anne babalardan algılanan tutum düzeylerinde de değişimler olabileceği varsayılır. Fakat araştırmamızda ulaşılan bulgular, ele alınan örneklem grubumuz için bu varsayımı destekler nitelikte olmamıştır. Araştırmamız sonucuna göre çocukların algıladığı anne-baba tutumları ile yaşları arasında

anlamalı fark bulunamamıştır. Bu sonuç Şahin (9)'in, "Ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkiye benlik saygısı düzeylerinin etkisi." adlı çalışma sonucu ile benzerlik göstermektedir.

ÖNERİLER

Bu çalışmada anne-baba tutumlarının çocukların saldırganlık davranışları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bununla beraber çocukların ve ebeveynlerinin sosyo-demografik özellikleri ile anne-baba tutumu ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar ve tartışılan literatür çalışmalarından anlaşılacağı üzere anne-babaların tutumları, çocukların saldırganlık davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Otoriter ve ilgisiz anne-baba tutumlarının çocuklarda saldırganlık davranışlarını arttırdığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar ve ilgili literatür incelendiğinde aşağıda belirtilen önerilerin bu konuya katkı sunacağı düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde anne tutumuna ilişkin çalışmaların baba tutumuna göre daha fazla olduğu, baba tutumuna ve babanın etkilerine yönelik çalışmaların yetersiz olduğu gözlenmektedir. Bu konudaki yetersizliğin giderilmesi için babanın tutum ve davranışlarına yönelik kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır. Daha önce aktarıldığı gibi yapılan çalışmalarda daha çok saldırganlığın fiziksel boyutuna yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Sözel ve diğer saldırganlık türlerini konu alan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Saldırganlık konusunun derinlemesine incelenmesi için gelecekteki araştırmalarda saldırganlığın birçok boyutu üzerine araştırmaların yapılması konunun derinlemesine incelenmesine katkı sağlayacaktır.

Cinsiyete göre saldırganlık düzeyinin incelenmesine ait araştırma bulguları, erkeklerde saldırganlık düzeyinin kızlardan daha yüksek olduğu yönündedir ve literatürde cinsiyet değişkeninin önemli olduğunu gösteren birçok araştırma bulgusuyla paralellik göstermektedir. Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda, kız ve erkek çocuk yetiştirilirken saldırganlık olgusunu arttıran özelliklerin belirlenmesi adına karşılaştırmalı bir çalışma yapılarak bu ayırıcı davranışlar belirlenip literatüre katkı sağlanabilir. Böylece erkek çocuk büyüten annelerin ve babaların konunun toplumsal yönüne ilişkin bilinçlendirilmesi ve toplumsal anlamda aile ve sosyal çevresinde gerekli tedbirlerin alınması sağlanmalıdır.

Saldırganlığın önlenmesi konusunda, bağımsız değişkenimiz olan anne-baba tutumunun saldırganlıkla olan ilişkisinin doğrulandığı sonucuna dayanarak; anne-baba tutumlarının ve saldırganlık üzerindeki etkilerine dikkat çekmek için, anne-babalara yönelik

eğitim programlarının dzenlenmesinin bu konudaki toplumsal bilinçlenmeyi arttıracadı düşünölmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin saldırganlık düzeylerini azaltmaya yönelik okullarda grup rehberliği ve grupla psikolojik danışma uygulamalarının, tüm okulları kapsar nitelikte dzenli ve etkin olarak uygulanmasının bu konuda fayda sağlayacadı düşünölmektedir. Ayrıca saldırganlık davranışlarının önlenmesi açısından çocuklarda sosyal becerilerin geliştirilmesine yönelik çalışmaların faydalı olacadı düşünölmektedir.

Uzman psikologlar tarafından ailelere anne-baba eğitimleri dzenlenerek saldırganlığın sebepleri anlatılmalı, çocuklarının sergilediği saldırgan tavırlar karşısında ebeveyn olarak neler yapmaları gerektiği konusunda aileler bilgilendirilmenin yapılmasının faydalığı olacadı düşünölmektedir.

Bu araştırma, ilköğretim II. kademe öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Benzer araştırmalar ortaöğretim ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılmalıdır. Bu araştırmada çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeylerini belirlemeye yönelik cinsiyet, yaş, kaç kardeş oldukları, kaçınıcı çocuk olduğu anne-baba eğitim durumu, anne ve/veya babanın hayatta olma durumu değişkenleri açısından ele alınmıştır. Yapılacak yeni araştırmalarda anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeylerini farklı değişkenler açısından ele alınıp incelenmelidir.

Okul rehberlik servislerinin ebeveyn tutumlarının çocuk eğitimi üzerindeki olumlu-olumsuz etkileri öğrenci velilerine anlatılarak, veliler eğitilmelidir.

Okullarda yürütölen rehberlik faaliyetleri çocukların ailelerini de içini alabilecek biçimde dzenlenmelidir. Ailelere farklı ebeveyn tutumları ile yetişen çocuk ve ergen davranışlarının farkı anlatılmalı ve olumlu anne-baba tutumunun ergenin benlik saygısını olumlu yönde geliştirdiği vurgulanmalıdır. Yapılan araştırmada çocukluk ve ergenlik çağındaki çocukların anne-baba tutumlarının bireylerin saldırgan davranışları üzerinde etkili olduğu görölmüştür. Çocukluk ve ergenlik döneminde ailesi tarafından aşırı otoriteyle veya aşırı ilgisizlikle büyütölen bireylerin ileriki yaşlarında saldırgan davranışlarda bulunmayı tetikleyebileceği için kurumlara saldırganlık eğilimi gösterme tanısıyla gelmiş bireylerin temelde yatan sorunları öğrenirken bireylerin anne babalarından algıladığı tutumunda uzman kişiler tarafından belirlenmesi önem teşkil etmektedir. Ergen ailelerine yardımcı olmak amacıyla konunun uzmanlarından oluşan danışma merkezleri oluşturulmalıdır. Oluşturulan danışma kurulları, çeşitli kurs, seminer ve toplantılar

düzenleyerek ayrıca broşür ve kitapçıklar hazırlayarak anne ve babaların ihtiyaç duydukları konuda bilgilenmeleri sağlanmalıdır.

Çocuk eğitimiyle ilgili olarak ebeveynlere, özellikle annelere ve çocuğa bakım veren kişilere çocuk eğitimi ve bakımı konusunda eğitim verilmelidir.

6.KAYNAKLAR

- 1) Aysev AS. “İntihar girişimi olan çocuklarda yaşam olayları”. *Kriz Dergisi*, 1992, 1(1);17-21.
- 2) Aslan E. “Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri”, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1992, 4(1);7-14.
- 3) Beyaztürk D, Anlıak İ, Dinçer Ç. “Çocuklukta akran ilişkileri ve arkadaşlık” *Eğitim Araştırmaları Dergisi*”, 2007, 26;13-26.
- 4) Miller JA. *Çocuklarda Depresyon*, Özgür Yayınevi, İstanbul, 2002.
- 5) Bayraktar R. “Demokratik tutumun önemi”, *Okul ve Aile Dergisi*, 1998, 6(1);255-272.
- 6) Erdoğan MY. “Ana-baba tutumları ile öğretmen davranışlarının öğrenilmiş çaresizlik düzeyi ile ilişkileri”, *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 2006, 13(3);98-105.
- 7) Yarapsanlı B. *Çocuklarda depresyon belirtilerinin yordanmasında yaşanmış olumsuz olaylar, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2011.
- 8) Bilgin, N. *Sosyal Psikoloji Sözlüğü, Kavramlar ve Yaklaşımlar*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- 9) Şahin E. *Ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkiye benlik saygısı düzeylerinin etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2015.
- 10) Köknel Ö. *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. 15. Basım, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1999.
- 11) Kağıtçıbaşı Ç. *Yeni İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yayıncılık, İstanbul, 2006.

- 12) Karaduman D. *İlköğretim I. kademe 4.ve 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2012.
- 13) Taylor SE, Peplau LA, Sears, DO. *Sosyal Psikoloji*, 1. Baskı, İmge Yayınları, 2007:411-453.1
- 14) Hanımoğlu E. *Seviye belirleme sınavına girecek olan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde sınav kaygısı, mükemmeliyetçilik ve anne-baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Adana, 2010.
- 15) Ceral S, Dağ İ. “Ergenlerde algılanan anne-baba tutumlarına bağlı benlik saygısı, depresiflik ve genel psikolojik belirti düzeyi farklılıkları”, *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, 2005, 13(4);233-241.
- 16) Yavuzer H. *Ana-Baba ve Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.
- 17) Özbay Y, Eren A. “Televizyon ve çocuklardaki şiddet eğilimleri”, *Milli Eğitim Dergisi*, 1997, 135;27–31.
- 18) Yavuzer H. *Çocuk Psikolojisi*, 15. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998;68-126.
- 19) Eren M. *Disiplin cezasi alan ve almayan lise öğrencilerinin saldırganlık, empati becerisi ve anne-baba tutumları açısından değerlendirilmesi*(Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2018.
- 20) Gökner Ö. *Bilinçli Çocuk Yetiştirme*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004: 107-123.
- 21) Mc Wrhrter J, Voltan Acar N. *Ergen ve Çocukla İletişim Öğretme, Destekleme ve Çocuk Yetiştirme Sanatı*. US-A Yayıncılık, Ankara, 2000: 70-90.
- 22) Navaro L. *Çocuklarla Nasıl İletişim Kurulur, Ana-Baba Okulu*, 11. Basım, Remzi Yayıncılık, İstanbul, 2004:133-145.

- 23) Zengin E. *Anne-baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; Erzurum, 2008.
- 24) Çınar S. *İlköğretim 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin anne-baba tutumlarına ilişkin algılarının problem çözme becerisi ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi* (Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2016
- 25) Duran Ö. “Öfke kontrol programının 15-18 yaş arası ergenler üzerindeki etkililiğinin araştırılması”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2005, 25(3);267-280.
- 26) Yörükoğlu A. *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- 27) Hamarta E, Baltacı Ö, Üre Ö, Demirbaş E. “Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne-baba tutumları ve problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi” *Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2010.
- 28) Avcı R. *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Adana, 2006
- 29) Ersen H, İlnem C, Havle N, Yener F, Karamustafaloğlu N, İpekçioğlu D. (2011). “Suç işlemiş kadınların sosyodemografik özellikleri, anne-baba tutumları ve öfke ifade biçimlerinin değerlendirilmesi”, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2011, 14.218-229.
- 30) Aydın, M.Z. *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2007.
- 31) Mutallimova S. *Lise öğrencilerinde depresyon düzeyi ve anne-baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2014
- 32) Kayan H. *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Saldırganlık ve boyun eğici davranışlarının algılanan Anne-baba tutumları açısından incelenmesi* (Doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Konya, 2012.

- 33) Gönen G. *Algılanan anne-baba tutumunun üniversite öğrencilerinin bilişsel çarpıtmaları ve kişilik yapıları ile ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; İzmir, 2014.
- 34) Demircioğlu H. *Altı yaşında çocuğu olan annelere uygulanan aile eğitimi programının aile işlevlerine ve anne-baba tutumları ile çocuğun gelişimi üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
- 35) Aslan S. *Ergenlerde ana-baba tutumu- sınav kaygısı, ders çalışma becerilerinin lise giriş sınavını yordama düzeyleri* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Mersin, 2005.
- 36) Aktaş, V. *Çocuklarda saldırganlık ile olumsuz niyet yüklemeye eğilimleri arasındaki ilişkiler* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ankara, 2001
- 38) Çelik H, *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri bağlanma tarzları ve kişiler arası şemalarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; İstanbul, 2006
- 39) Budak, S. *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, (2017).
- 40) Uluçurt F. *Bazı değişkenlere göre okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının akran ilişkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Konya, 2012.
- 41) Çiçek SA. *Dindarlık ile saldırganlık arasındaki etkileşimin terör yönetimi kuramı çerçevesinde incelenmesi*. Mersin Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi). Mersin, 2008.
- 42) Eroğlu SE. *Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: lise ve üniversite öğrencileri üzerinde karşılaştırılmalı bir çalışma* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Konya, 2009.

- 43) Çelik H, Kocabıyık O. "Genç yetişkinlerin saldırganlık ifade biçimlerinin cinsiyet ve bilişsel duygu düzenleme tarzları bağlamında incelenmesi", *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2014, 4(1); 139-155.
- 44) Şelimen M. *Şiddet içeren bilgisayar oyunlarının 13-14 yaş grubu çocukların saldırganlık davranışı üzerindeki etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Yalova, 2016.
- 45) Kartal H, Bilgin A. "Anne babaların kız ve erkek çocuklarına uyguladıkları psikolojik saldırganlık davranışları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2009, 2(8);230-241.
- 46) Çelik H, Otrar M. "Saldırganlık envanterinin Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları", *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2009, 29;101-120.
- 47) Tepe YK, Sayıl M, "Ebeveyn kontrolü ve ergenin sosyal işlevselliği arasındaki bağlantıda ilişkisel saldırganlığın aracı rolü", *Türk Psikoloji Dergisi*, 2012, 27(70);119-132.
- 48) Toaloğlu Z. *4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Denizli, 2013.
- 49) Kutlu Y. *Farklı gelişim gösteren ve normal gelişim gösteren çocuk sahibi annelerin düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2011.
- 50) Owens L, R, Slee P. "Guess what I just heard: indirect aggression among teenage girls in Australia", *Aggressive Behavior*, 2000, 26; 67-83.

- 51) Gülay H. *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü; İstanbul, 2008.
- 52) Filiz A. *Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Empatik Eğilimleri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi (Kartal İlçesi Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.
- 53) Bacıoğlu SD, Özdemir Y. “İlköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, başarı durumu ve öfke arasındaki ilişkiler”, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2012, 2 (2);169-187.
- 54) Kılınç E. *Genel lise 9.sınıf öğrencilerinin bazı değişkenlere ve sürekli kaygı durumlarına göre saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2012.
- 55) Köksal B. *Özel bir okulda okuyan 2-6 yaş arası çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2016.
- 56) Ünlü S. *Sosyal Psikoloji*, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2004.
- 57) Gönültaş O. *Ortaokul son sınıf öğrencilerinin öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Adana, 2013
- 58) Çamuroğlu M. *Üniversite öğrencilerinde kendine zarar verme davranışı ve intihar olasılığının, çocukluk örselenmeleri ve saldırganlıkla ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü; İstanbul, 2014.
- 59) Çankaya G. *çocukların oynadıkları oyunlara göre empati ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*(Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; İstanbul, 2014.

- 60) Derman T. *Farklı sosyoekonomik düzeylerdeki 10-11 yaş çocuklarına uygulanan empati eğitim programının saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Bursa, 2011.
- 61) Merttürk R. *Bilgisayar oyunu oynayan ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık, depresyon ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; İstanbul, 2005
- 62) Kayaoğlu A. *Saldırganlık, Sosyal Psikoloji. Ed. Sezen Ünlü, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2004.*
- 63) Özyürek M. *Olumlu Sınıf Yönetimi, 2. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara, 2007.*
- 64) Güner İ. *Çatışma çözme becerilerini geliştirmeye yönelik grup rehberliğinin lise öğrencilerinin saldırganlık ve problem çözme becerileri üzerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Malatya, 2007
- 65) Acet, M. *Sporda Saldırganlık ve Şiddet*, Morpa Kültür Yayınları. İstanbul, 2006.
- 66) Yavuzer Y. *Saldırganlığı Önlemeye Yönelik Psiko-Eğitim Programlarının Lise Öğrencilerindeki Etkisinin İncelenmesi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Konya, 2009.
- 67) Durak N. *Son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırganlıklarını belirlemeye yönelik sosyal uyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi Niğde ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Niğde, 2006.
- 68) Lucea BM, Glass N, Laughon K. (2011). Theories of aggression and family violence. J. Humphreys and J. Campbell (Eds.) *Family Violence and Nursing Practice*. Second edition, 1-28. New York: Springer Publishing Company.
- 69) Gümüş T. *Kendini kabul düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre saldırganlık düzeyleri* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi; Ankara, 2010.

- 70) Yıldız E, Erci B. “Anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi”, *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2011, 1(13);6-11.
- 71) Karataş Z. *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve boyun eğici davranışlarının algılanan anne-baba tutumları açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Adana, 2002.
- 72) Hatunoğlu A. *Anne-baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiler* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Erzurum, 1994.
- 73) Demirhan M. *Kendini açma düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenler açısından saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Eskişehir, 2002.
- 74) Wood JJ, Cowan PA, Baker BL. “Behavior problems and peer rejection in preschool boys and girls”, *Journal of Genetic Psychology*, 2002, 163(1);72-89.
- 75) Herrmann DS, Mcwhirter JJ. “Anger ve aggression management in young adolescents; an experimental validation of the scare program”, *Education And Treatment Of Children*, 2003, 26(3): 273-302.
- 76) Vierikko E, Pulkkinen L, Kaprio J, Viken R, Rose RJ. “Sex differences in genetic and environmental effects. On aggression”. 2003, 29;55-68.
- 77) Cummings A, Hoffman S, Leschied AW. “Treating aggression in high risk adolescent girls” *Canadian Journal of Counselling*, 2004, 38;59-74.
- 78) Dizman H, Gürsoy F, “İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıfa devam eden anne yoksunu olan ve olmayan çocukların saldırganlık eğilimleri”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2005, 13 (2);437-446.
- 79) Boxer P, Tisak MS. “Children’s beliefs about the continuity of aggression” *Aggressive behavior*”, 2005, 31(2);172-188.

- 80) Wall AE, Barth RP, The NSCAW Research Group. (2005). "Agressive and delinquent behavior of maltreated adolescents: risk factors and gender differences" *Stress, Trauma and Crisis: An International Journal*, 2005, 8(1), 24. Doi: 10.1080/15434610490888081.
- 81) Lopez EE, Olaizola JH, Ferrer BM, Ochoa GM. " Aggressive and nonaggressive rejected students: an analysis of their differencez", *Psychology in tne School*, 2006, 43(3);387-400. Doi: 10.1002/pits.20152.
- 82) Ağlamaz T. *Lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Samsun, 2006.
- 83) Burton LA, Hafetz J, Henninger D. "Gender differences in relational and physical aggression". *Social Behavior Personality*, 2007, 35(1);41-50.
- 84) Ayan S. "Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2007, 8;206-214.
- 85) Öz ES. *İlköğretim I. kademe 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; İzmir, 2007.
- 86) Akdemir D, Gökler B. "Bipolar duygudurum bozukluğu olan anne-babaların çocuklarında psikopatoloji", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2008, 19(2);134-139.
- 87) Karahan TF, Özcan K, Ağlamaz T. "Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne-baba birliktelik durumu, öz üvey oluşu ve yaşamda öncelikli en önemli değer algısı açısından incelenmesi", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009, 22 (1);221-229.
- 88) Gültekin F. "İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin öfke ve saldırganlık düzeylerinin azaltılması". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011, 41;180-191.

- 89) Sezer A, Kolaç N, Erol S. “Bir ilköğretim okulu 4, 5 ve 6. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne-baba tutumları ve bazı değişkenler ile ilişkisi”, *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2013, 3(4);184-190. Doi: 10.5455/musbed.20131204095705.
- 90) Kına B. *Ortaokul öğrencilerinde anksiyete ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2017.
- 91) Snyder J, Stoolmiller M, Wilson M, Yamamoto M. (2003). Child Anger Regulation Parental Responses To Children’s Anger Displays, And Early Child Antisocial Behavior Social Development.
- 92) Weber D. “A comparison of individual psychology and attachment theory” *Journal of Individual Psychology*, 2003 59(3), 246-262.
- 93) Hempel S, Miles JNV, Wolfradt U “Perceived parenting styles depersonalisation, anxiety and coping behaviour in adolescents”. *Personality and Individual Differences*, 2003, 34;521–532.
- 94) Moore TE, Pepler DJ. “Wounding words: maternal verbal aggression and children’s adjustment” *Journal of family violence*, 2006, 21(1).
- 95) Özen DŞ. *Akran zorbalığına maruz kalmanın olası yordayıcıları ve cinsiyet ile yaşa bağlı değişimi*. 1.şiddet ve okul sempozyumu: Bildiri Özetleri, (33), İstanbul, 2006.
- 96) Milevsky A, Schlechter M, Netter S, “Maternal and Paternal Parenting Styles in Adolescents: Associations with Self-Esteem, Depression and Life- Satisfaction”, *Journal Of Child and Family Studies*, 2006, 16(1), 39-47.
- 97) Suchman NE, Rounsaville B, Decoste C, Luthar S. “Parental control, parental warmth, and psychosocial adjustment in a sample of substanceabusing mothers and their school-aged and adolescent children”, *Journal Of substance Abuse Treatment*, 2007, 32(1);1-10.

- 98) Sağlam S. *Lise Öğrencilerinin Ana-Baba İletişimi Sosyal Destek ve Ana-Baba Tutumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Erzurum, 2007.
- 99) Yılmaz Y. *Anne-Baba Tutumları ile İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü; Ankara, 2007.
- 100) Tura G. *Akran zorbalığına maruz kalmayı yordayan özellikler* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ankara, 2008.
- 101) Cenk DS. *The relationship between parenting style, gender and academic achievement with optimism among adolescents*(Yüksek Lisans Tezi)., Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara, 2008.
- 102) Fiyakalı NC. *Anne babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyi ve öfke ifade tarzlarının karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2008.
- 103) Fırat C. *Suçta sürüklenmiş çocuklarda öğrenilmiş çaresizlik düzeyinin farklı değişkenler ve algılanan anne-baba tutumları bakımından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2009.
- 104) Özdemir Y. *Ergenlik döneminde benlik kurgusu gelişiminin anababanın çocuk yetiştirme stilleri açısından incelenmesi*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Ankara, 2009.
- 105) Toksöz E. *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ve aile tutumu arasındaki ilişki üzerine bir araştırma: Eskişehir il örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2010.
- 106) Kordi A, Baharudin R. (2010). "Parenting attitude and style and its effect on children's school achievements", *International Journal of Psychological Studies*, 2010, 2(2). Web: www.ccsenet.org/ijps adresinden alınmıştır.

- 107) Bolattekin A. *Anne babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2014
- 108) Gözübüyük N. *Çocuklarda davranış sorunlarının anne-baba tutumu ve özkontrol ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Aydın, 2015.
- 109) Altıntaş S. *Ortaokul öğrencilerindeki problemlili internet kullanımı ile algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2016.
- 110) Can HÖ, Aksel E. “Ebeveyn Kabulü/Reddi ile Ebeveyn Uygulamaları İlişkisi ve Etkileyen Faktörler”, *Humanities Sciences*, 2017, 12(1);35-36.
- 111) Karasar N. *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kuramlar, İlkeler, Teknikler*, Nobel Yayınları, Ankara, 2003: 77.
- 112) Yılmaz A. “Anne-baba tutum ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması”, *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 2000, 7(3);160-172.
- 113) Musaağaoğlu C. *Ergenlik sürecinde Özerkliğin gelişimi ile algılanan Ana-baba tutumları arasında ilişkiler* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2014
- 114) Ünal D. *Ergenlerde davranış problemleri ve yaşam doyumunun anne-baba tutumlarına göre incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Adana, 2011.
- 115) Can S. *Agression questionnaire adlı ölçeğin türk popülasyonunda geçerlik ve güvenirlik çalışması* (Uzmanlık Tezi). Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Haydarpaşa Eğitim Hastanesi, İstanbul, 2002.

- 116) Aydın E. *Ergenlerde çatışma çözme ve anne-baba tutumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Konya, 2017.
- 117) Gürsoy F. “Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*” 2002, 1(6-7); 7-15.
- 118) Tuzgöl M. *Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ankara, 1998.
- 119) Aktaş, S. *9. sınıfta anne-baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Konya, 2011.
- 120) Yılmaz F. *Ortaokul 6.7.8. sınıf öğrencilerinin algılanan ebeveyn tutumları ile sosyal duygusal öğrenme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2014.
- 121) Yurttaş A. *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul ili Kadıköy İlçesi Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2010.
- 122) Aral N, Bütün A, Türkmenler B, Akbıyık A. “İlköğretim okullarının sekizinci sınıfına devam eden çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi”, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 2014, 29(315);17-25.
- 123) Şanal M. *Farklı sosyoekonomik düzeyde bulunan ergenlerin bakış açısıyla ana-baba tutumları* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Ankara, 2008.
- 124) Gümüş SY. *Saldırganlık ile aile içi şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul, 2011.

- 125) Demiriz S, Öğretir AD. “Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2007, 15(1);105-122.
- 126) Çolakoğlu F, Solak N. “Ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyet ve okul türüne göre saldırganlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi (Çorum ili örneği)”, *International Journal of Social Science*. 2014, 26;57-66.

7.EKLER

7.1.EK-1. Kişisel Bilgi Formu

Aşağıda sizi tanımamıza yönelik bazı sorular bulunmaktadır. Sorulara içtenlikle cevap vermeniz araştırmanın güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Her soru için mümkün olduğunuzca samimi bir şekilde size uyan cevabı işaretleyiniz. Lütfen her maddeyi cevaplandırduğunuzdan emin olun.

Katılımınız için teşekkür ederim.

1. Cinsiyet ?

Kız Erkek

2.Yaşınız?.....

3.Kaç kardeşsiniz?.....

4.Kaçıncı çocuğunuz?.....

5.Evdeki birey sayısı kaçtır?

6. Anne- babanızın şu andaki durumu aşağıdakilerden hangisidir?

- Annem ve babam ikisi de sağ
 Annem ve babam ikisi de öldü
 Annem sağ, babam öldü
 Annem öldü, babam sağ

7. Anne-babanızın şu andaki durumu aşağıdakilerden hangisidir?

- Annem ve babam birlikte aynı evde yaşıyorlar.
 Annem ve babam boşandılar/Ayrı evde yaşıyorlar.
 Annem/babam başkasıyla evlendi.

8.Annenizin öğrenim durumu nedir?

- Okur-yazar değil Okur -yazar İlkokul mezunu Ortaokul mezunu Lise mezunu Üniversite mezunu Yüksek lisans/Doktora ve üzeri

9.Babanızın öğrenim durumu nedir?

- Okur-yazar değil Okur -yazar İlkokul mezunu Ortaokul mezunu Lise mezunu Üniversite mezunu Yüksek lisans/Doktora ve üzeri

10.Ailenizin ekonomik durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Düşük Orta İyi Çok iyi

11.Annenizin ve babanızın çalışma durumları nedir?

- Her ikisi de çalışıyor Her ikisi de çalışmıyor
 Yalnızca annem çalışıyor Yalnızca babam çalışıyor

12-Ailenizden şiddet görüyor musunuz?

- Evet Hayır

7.2.EK-2. Anne-Baba Tutum Ölçeği

Lütfen aşağıdaki soruları kendi **anne** ve **babanızı** düşünerek dikkatle okuyunuz. Aşağıdaki durumun anne ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini düşününüz.

Aşağıdaki cümlelerin başındaki kutunun içine eğer;

- Tamamen Benziyorsa** 4;
Biraz Benziyorsa 3;
Benzemiyorsa 2;
Hiç Benzemiyorsa 1 yazınız.

	1. Herhangi bir sorunum olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler.
	2. Annem ve babam büyüklerle tartışmamam gerektiğini söylerler.
	3. Annem ve babam yaptığım her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlarlar.
	4. Annem ve babam herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için, susmam gerektiğini söylerler.
	5. Annem ve babam bazı konularda “ sen kendin karar ver ” derler.
	6. Derslerimden ne zaman düşük not alsam, annem ve babam kızar.
	7. Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, annem ve babam bana yardım ederler.
	8. Annem ve babam kendi görüşlerinin doğru olduğunu, bu görüşleri onlarla tartışmamam gerektiğini söylerler.
	9. Annem ve babam benden bir şey yapmamı istediklerinde, niçin bunu yapmam gerektiğini de açıklarlar.
	10. Annem ve babamla her tartıştığımda bana “büyüdüğün zaman anlarsın” derler.

7.3.EK-3. Saldırganlık Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadelerin sizi ne kadar tanımladığını yanıt çizelgesindeki seçeneklerden size en uygun olan seçeneği işaretleyerek (X) belirtiniz.

		Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tam Uygun
1	Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söylerler.					
2	Şans hep başkalarına gülüyor, ondan yana oluyor.					
3	Birden parlam ama çabuk sakinleşirim					
4	Kendimi sık sık diğer insanlarla tartışırken bulurum.					
5	Bazen bana hayatın adaletli davranmadığını düşünürüm.					
6	İnsanlarla aynı fikirde olmazsam, onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam.					
7	Bazen ortada hiçbir sebep yokken parlam.					
8	Kız ya da erkek birisi beni kışkırtırsa ona vurabilirim.					
9	Bazen niye bu kadar katı olduğumu merak ediyorum.					
10	Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur.					

7.4.EK-4. Ölçek İzinleri

----- Orijinal mesaj -----
Başlangıç tarihi: sibel can
<iyikesici_can@yahoo.com>
Tarih: 18.03.2018 13:32 (GMT+03:00)
Alıcı: semra sezeryagci
<semrasezeryagci@hotmail.com>
Konu: Re: Önemli/ölçekler

Semra hanım
Merhaba
Sanırım agresyon ölçeğini kullanmak istiyorsunuz.
Ölçeği kullanmanızda hiçbir sakınca yoktur.
Çalışmalarınızda başarılar dilerim

iPhone'umdan gönderildi

semra sezeryagci <semrasezeryagci@hotmail.com>
şunları yazdı (17 Mar 2018 21:55):

> Hocam Merhaba
> Okan Üniversitesi çocuk gelişimi yüksek lisans
öğrencisiyim.
> Yüksek lisans tez çalışmamda hazırlamış olduğunuz
ölçeği izniniz ve bilginiz dahilinde kullanmak
istiyorum.

-

----- Orijinal mesaj -----

Başlangıç tarihi: Aysen.Gure@ankara.edu.tr

Tarih: 20.03.2018 13:49 (GMT+03:00)

Alıcı: semra sezeryagci <semrasezeryagci@hotmail.com>

Konu: Re: Önemli/ ölçekler

Merhaba semra,

ABTÖ 10-18 yaşları arasındaki çocuklar için uygun olan bir ölçektir.
ABTÖ yü ekte gönderiyorum. kolay gelsin,
Ayşen Güre

Evet hocam

> İzniniz olursa ölçęi tezimde kullanmak istiyorum.

>

> Selam ve sevgilerimle

> Semra Sezer Yağcı

>

> ----- Orijinal mesaj -----

> Başlangıç tarihi: Aysen.Gure@ankara.edu.tr

> Tarih: 19.03.2018 16:25 (GMT+03:00)

> Alıcı: semra sezeryagci <semrasezeryagci@hotmail.com>

> Konu: Re: Önemli/ ölçekler

>

> Merhaba Semra,

> Mail adresime herkes kolay bir şekilde ulaşıyor aslında. Hangi

> ölçęi

> istediğini yazmamışsın. ABTÖ mü ?

>

> 2018-03-17 21:57, semra sezeryagci yazmış:

>> Hocam Merhaba

>> Okan Üniversitesi çocuk gelişimi yüksek lisans öğrencisiyim.

>> Yüksek lisans tez çalışmamda hazırlamış olduğunuz ölçęi

>> izniniz ve bilginiz dahilinde kullanmak istiyorum.

7.5.EK-5. Etik Kurul Kararı

OKAN ÜNİVERSİTESİ Etik Kurul Kararı

Toplantı Tarihi: 27.03.2019

Toplantı Sayısı: 105

Toplantıya Katılanlar:

Prof. Dr. Mithat Kıyak	(Başkan)
Prof. Dr. Mazhar Semih Baskan	(Üye)
Prof. Dr. Dilek Öztürk	(Üye) (Katılmadı)
Prof. Dr. Dilek Şirvanlı Özen	(Üye) (Katılmadı)
Prof. Dr. Ali Tayfun Atay	(Üye) (Katılmadı)
Doç.Dr. Kerime Derya Beydağ	(Üye)
Dr. Öğr. Üyesi. Nermin Bölükbaşı	(Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Erdiñ Ünal	(Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Nihat Özaydın	(Üye)

Okan Üniversitesi Etik Kurulu 27.03.2019 tarihinde Prof. Dr. Mithat Kıyak Başkanlığında toplandı.

Yapılan görüşmeler sonucunda;

Karar 22. Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü-Çocuk Gelişimi bölümünden **Semra Sezer YAĞCI'nın "Çocukların Algıladıkları Anne Baba Tutumları ile Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi"** başlıklı çalışması için başvuru talebi uygun görülüp oy birliği ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mithat Kıyak
(Başkan)

Prof. Dr. Mazhar Semih Baskan
(Üye)

Prof. Dr. Dilek Öztürk
(Üye) (Katılmadı)

Prof. Dr. Ali Tayfun Atay
(Üye) (Katılmadı)

Prof. Dr. Dilek Şirvanlı Özen
(Üye) (Katılmadı)

Doç. Dr. Kerime Derya Beydağ
(Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Erdiñ Ünal
(Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Nermin Bölükbaşı
(Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Nihat Özaydın
(Üye)

T.C.
İPEKYOLU KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 60529165-20-E.1457947
Konu: Tez Çalışması

21/01/2019

KAYMAKAMLIK MAKAMINA

İlgi: Semra Sezer YAĞCI'nın 11.01.2019 tarihli ve 809956 sayılı dilekçesi.

İlçemize bağlı ortaokul öğrencilerine yönelik "çocukların algıladıkları anne, baba tutumları ile saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi" konusunda Tez çalışması yapması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Şükrullah YAVUZER
İlçe Milli Eğitim Müdürü

OLUR

.../01/2019
Cemil ÖZTÜRK
Kaymakam

EK: 6 sayfa,

Hayat Avm üstü İpekyolu/ VAN

Elektronik Ağ: www.ipekyolu.meb.gov.tr
e-posta: ipekyolu65@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Abdulselam TEKİN(V.H.K.İ.)

Tel: (0432) 216 64 02

Faks: (0 432) 2166405

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 49b2-2745-3507-a856-4a48 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Semra	Soyadı	SEZER YAĞCI
Doğum Yeri	Göstepe / İSTANBUL	Doğum Tarihi	1982
Uyruğu	Türkiye Cumhuriyeti	Tel:	0543 320 94 00
Email	semrasezeryagci@gmail.com		

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurum	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	1.Okan Üniversitesi-İstanbul Çocuk Gelişimi Bölümü	2019
	2. Üsküdar Üniversitesi – İstanbul Uygulamalı Psikoloji Bölümü	2016
Lisans	Üsküdar Üniversitesi – İstanbul Çocuk Gelişimi Bölümü	2016

İş Deneyimi

Görevi	Kurum	Süre (Yıl-Yıl)
Öğretmen	M.E.B Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmeni	2017-2019
Öğretim Görevlisi	Avrupa MYO- Çocuk Gelişimi Bölüm	2016-2017
Öğretmen	Halil İbrahimiye Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi	2016-2017
Asst. Chef	Forty Love Yachting	2006-2012

Yabancı Dilleri	Okuduğunu anlama	Konuşma	Yazma	KPDS/ÜDS YDS Puanı	(Diğer) Puanı
İngilizce	Orta	Orta	Orta		